

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. XIV, nr 4

POZNAŃ

1995

Wskazówki dla autorów

● „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, dyskusyjne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, których głównym podmiotem są owady, artykuły metodyczne, historiograficzne (w tym biograficzne), recenzje prac entomologicznych, polemiki, sprostowania itp. oraz sprawozdania, komunikaty i inne materiały kronikarskie z zakresu szeroko pojętej działalności entomologicznej. Prace publikowane są w języku polskim. Dopuszcza się, w uzasadnionych przypadkach, możliwość drukowania oryginalnych prac materiałowych w języku angielskim, z obszernym polskim streszczeniem i objaśnieniami tabel oraz rycin także w języku polskim. Możliwość nieodpłatnego publikowania w „Wiadomościach Entomologicznych” mają tylko pełnoprawni członkowie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

● Objętość artykułów nadsyłanych do druku nie może przekraczać objętości równoważnej 290 wierszom po maksymalnie 65 znaków (około 10 stron znormalizowanego maszynopisu, włączając w to tabele i ryciny). Artykuły przekraczające ustaloną objętość mogą być przyjęte jedynie po pisemnym zadeklarowaniu przez autora, pokrycia kosztów edycji objętości ponadnormatywnej. Krótkie doniesienia, recenzje, sprawozdania, komunikaty i materiały kronikarskie nie powinny przekraczać 2 stron maszynopisu. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich oraz poprawiania usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.

● Osoby nie będące członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego mają prawo drukowania swoich prac tylko za pełną odpłatnością kosztów edycji.

● Maszynopisy (znormalizowane – z marginesem 4 cm i podwójnym odstępem między wierszami) należy nadsyłać w trzech egzemplarzach, z których jeden musi być oryginałem. Maszynopisy nie mogą zawierać żadnych wyróżnień czcionek (spacji, wersalików, podkreśleń itp.), ani też poprawek robionych atramentem lub ołówkiem. Nadesłany maszynopis powinien zawierać:

- tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim, zamieszczone na 1/3 wysokości od góry pierwszej strony;
- pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów) pod tytułem angielskim, pod nazwiskiem dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora wraz z miejscowością należy umieścić na końcu pracy);
- abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwięzłe przedstawienie zawartości i wyników pracy (w przypadku oryginalnych prac materiałowych, dyskusyjnych i notatek faunistycznych).

Ponadto do artykułu może być dołączone streszczenie w języku angielskim (dotyczy to w szczególności prac przeglądowych, metodycznych i historiograficznych, w których nie obowiązuje zamieszczanie abstraktu). Dopuszcza się możliwość nadsyłania tytułu, abstraktu i streszczenia wyłącznie w języku polskim, przy czym kosztem ich tłumaczenia, podobnie jak weryfikacji nadesłanych tekstów angielskich, obciążony zostanie autor.

● Rysunki i wykresy należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym papierze. Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Na marginesie maszynopisu zaleca się zaznaczyć ołówkiem miejsca, w których mają być umieszczone ryciny i tabele. Ryciny muszą być zblokowane, przy czym liczba bloków winna być ograniczona do koniecznego minimum, a ich wielkość nie powinna przekraczać formatu A3. Ryciny, które były już reprodukowane, należy w opisie odpowiednio oznaczyć. Liczba fotografii i tabel powinna być maksymalnie ograniczona. Rysunki, fotografie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, a ich detale literami, natomiast tabele liczbami rzymskimi. Objaśnienia rycin należy zamieścić oddzielnie, a objaśnienia tabel łącznie z nimi, w języku polskim i angielskim.

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. XIV, nr 4

POZNAŃ

1995

Redakcja

Rafał Bernard (sekretarz), Lech Buchholz, Marek Bunalski (zastępca redaktora naczelnego), Jerzy M. Gutowski, Janusz Nowacki (redaktor naczelny),

Copyright by Polskie Towarzystwo Entomologiczne
Poznań 1995

ISBN 83-01-08125-2
ISSN 0138-0737

Wydano z pomocą finansową Komitetu Badań Naukowych

Adres redakcji
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. 48-79-19

Wydanie I. Nakład 500 + 50 egz. Ark. druk. 4. Ark. wyd. 4,5.

Druk ukończono w kwietniu 1996 r.

Fotoskład ZP WELCOMP – tel. (061) 139-300.

Druk: Prodruk, ul. Małopolska 19, Poznań.

TREŚĆ

TOMASZ MAJEWSKI – <i>Pteryx splendens</i> STRAND, 1960 i <i>Ptiliolum wuesthoffi</i> ROSSKOTHEN, 1934 (<i>Coleoptera</i> , <i>Ptiliidae</i>) – nowe gatunki dla fauny Polski	197
MARCIN SMOLEŃSKI – <i>Atheta (Atheta) nidicola</i> (JOHANSEN, 1914), (<i>Coleoptera</i> , <i>Staphylinidae</i> , <i>Aleocharinae</i>) – nowy gatunek dla fauny Polski	201
MARCIN SMOLEŃSKI – Kolekcja M. KŁAPACZA – <i>Coleoptera</i> – <i>Staphylinidae</i> . Część I	203
TOMASZ MAJEWSKI – Nowe i rzadkie w Polsce chrząszcze z rodzaju <i>Micrambe</i> THOMSON (<i>Coleoptera</i> , <i>Cryptophagidae</i>)	209
JACEK HILSZCZAŃSKI – Badania nad kózkowatymi (<i>Coleoptera</i> , <i>Cerambycidae</i>) związanymi z warstwą koron drzewostanów sosnowych, przy użyciu pułapek Moericke'go	213
JERZY SZYPUŁA, MAREK WANAT – Nowe dane o rozmieszczeniu niektórych gatunków ryjkowców (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionidae</i>) w Polsce	219
ROBERT LUTEREK – Obserwacje nad bionomią i ekologią <i>Gilpinia pallida</i> KL. (<i>Hymenoptera</i> , <i>Diprionidae</i>)	227
ZYGMUNT ŚLIWIŃSKI, JAN K. KOWALCZYK – Przezierniki (<i>Lepidoptera</i> , <i>Sesiidae</i>) Wyżyny Łódzkiej	231
EDWARD BARANIAK – <i>Coleophoridae</i> (<i>Lepidoptera</i>) złowione do światła w rezerwacie leśno-stepowym „Bielinek”	237

Materiały historiograficzne

DARIUSZ IWAN, S. ADAM ŚLIPIŃSKI, GRAŻYNA WINIARSKA – Kolekcje entomologiczne w zbiorach Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk	245
--	-----

Krótkie doniesienia: 133 Nowe stanowisko <i>Omophron limbatum</i> (FABRICIUS, 1776), (<i>Coleoptera</i> , <i>Carabidae</i>) na Pojezierzu Pomorskim – P. SIENKIEWICZ; 134 Drugie pewne stanowisko <i>Leptusa (Megacolypisalia) laevicauda</i> SCHEERPELTZ, 1958 (<i>Coleoptera</i> , <i>Staphylinidae</i> , <i>Aleocharinae</i>) w Polsce – L. BOROWIEC; 135 Nowe stanowiska rzadkich gatunków <i>Cerambycidae</i> (<i>Coleoptera</i>) w Puszczy Kozienickiej – P. GÓRSKI, M. MIŁKOWSKI; 136 <i>Amara (Bradytus) apricaria</i> (PAYKULL) i <i>Salpingus (Salpingus) ater</i> (PAYKULL) (<i>Coleoptera</i> : <i>Carabidae</i> , <i>Salpingidae</i>) – nowe dla Puszczy Białowieskiej gatunki chrząszczy – A. LASOŃ, T. WOJAS; 137 Nowe stanowiska <i>Hydraecia ultima</i> HOLST (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) w Polsce – J. NOWACKI; 138 Nowe stanowisko <i>Hyperoscelis eximia</i> (BOHEM.) (<i>Diptera</i> , <i>Canthyloscelidae</i>) w Polsce – W. MIKOŁAJCZYK	251
---	-----

Recenzje	229, 243, 250
---------------------------	---------------

CONTENTS

TOMASZ MAJEWSKI – <i>Pteryx splendens</i> STRAND, 1960 and <i>Ptiliolum wuesthoffi</i> ROSSKOTHEN, 1934 (<i>Coleoptera</i> , <i>Ptiliidae</i>) – new species to the fauna of Poland	197
MARCIN SMOLEŃSKI – <i>Atheta (Atheta) nidicola</i> (JOHANSEN, 1914), (<i>Coleoptera</i> , <i>Staphylinidae</i> , <i>Aleocharinae</i>) – a new species to the fauna of Poland	201
MARCIN SMOLEŃSKI – The collection of M. KŁAPACZ – <i>Coleoptera</i> – <i>Staphylinidae</i> . Part I	203
TOMASZ MAJEWSKI – New and rare in Poland beetle species of <i>Micrambe</i> THOMSON (<i>Coleoptera</i> , <i>Cryptophagidae</i>)	209
JACEK HILSZCZAŃSKI – Investigations of long horn beetles (<i>Coleoptera</i> , <i>Cerambycidae</i>) associated with crown layer of pine forests, with the use of Moerick's traps	213
JERZY SZYPUŁA, MAREK WANAT – New data on the distribution of some weevil species (<i>Coleoptera</i> , <i>Curculionidae</i>) in Poland	219
ROBERT LUTEREK – Data on bionomy and ecology of <i>Gilpinia pallida</i> K.: (<i>Hymenoptera</i> , <i>Diprionidae</i>)	227
ZYGMUNT ŚLIWIŃSKI, JAN K. KOWALCZYK – The clearwings (<i>Lepidoptera</i> , <i>Sesiidae</i>) of Łódź Upland	231
EDWARD BARANIAK – <i>Coleophoridae</i> (<i>Lepidoptera</i>) catching on the light in the steppe-forest reserve „Bielinek”	237

Historiographic material

DARIUSZ IWAN, S. ADAM ŚLIPIŃSKI, GRAŻYNA WINIARSKA – The entomological collections in the Museum and Institute of Zoology of Polish Academy of Sciences	245
---	-----

Short communications: 133 New locality of <i>Omophron limbatum</i> (FABRICIUS, 1776), (<i>Coleoptera</i> , <i>Carabidae</i>) in Pomeranian Lake District – P. SIENKIEWICZ; 134 The second certain locality of <i>Leptusa (Megacolypisalia) laevicauda</i> SCHEERPELTZ, 1958 (<i>Coleoptera</i> , <i>Staphylinidae</i> , <i>Aleocharinae</i>) in Poland – L. BOROWIEC; 135 New records of rare species of <i>Cerambycidae</i> (<i>Coleoptera</i>) in Koziences Forest – P. GÓRSKI, M. MIŁKOWSKI; 136 <i>Amara (Bradytus) apricaria</i> (PAYKULL) and <i>Salpingus (Salpingus) ater</i> (PAYKULL) (<i>Coleoptera</i> : <i>Carabidae</i> , <i>Salpingidae</i>) – species new to the Białowieża Primeval Forest – A. LASON, T. WOJAS; 137 New localities of <i>Hydraecia ultima</i> HOLST (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) in Poland – J. NOWACKI; 138 A new locality of <i>Hyperoscelis eximia</i> (BOHEM.) (<i>Diptera</i> , <i>Canthyloscelidae</i>) in Poland – W. MIKOŁAJCZYK	251
--	-----

Reviews	229, 243, 250
--------------------------	---------------

Pteryx splendens STRAND, 1960 i *Ptiliolium wuesthoffi* ROSSKOT-
HEN, 1934 (*Coleoptera*, *Ptiliidae*) – nowe gatunki dla fauny Polski

Pteryx splendens STRAND, 1960 and *Ptiliolium wuesthoffi* ROSSKOTHEN, 1934
(*Coleoptera*, *Ptiliidae*), new species to the fauna of Poland

TOMASZ MAJEWSKI

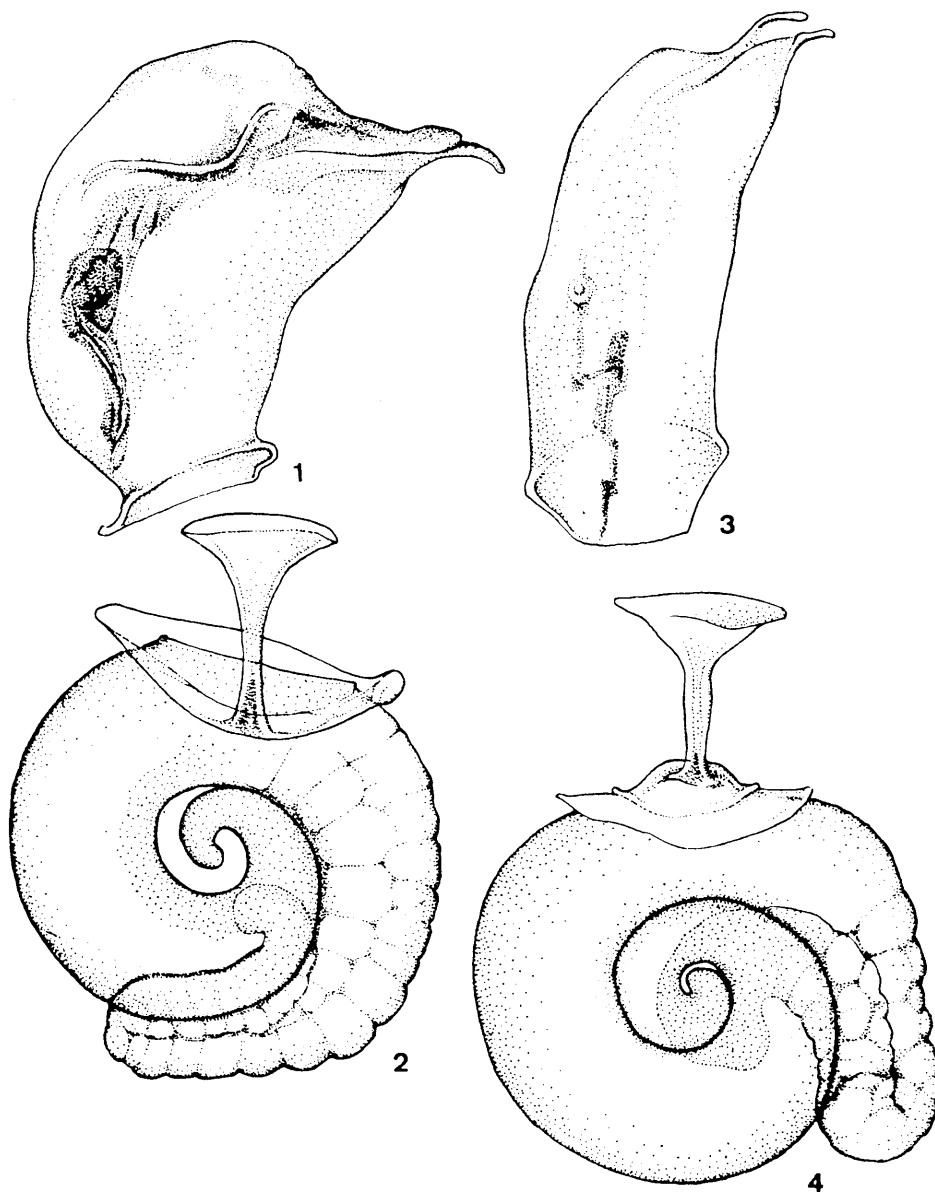
ul. Garncarska 35/3, 62-600 Koło

ABSTRACT. *Pteryx splendens* STRAND, 1960, collected in the „Jegiel” reserve near Szumin village (Nizina Mazowiecka) and *Ptiliolium wuesthoffi* ROSSKOTHEN, 1934, collected in Dzierawy village near Koło (Nizina Wielkopolsko-Kujawska) are new to the fauna of Poland.

Do rodziny *Ptiliidae* należą najmniejsze ze znanych chrząszczy. Długość krajowych gatunków waha się w granicach 0,46–1,3 mm, przez co często uchodzą uwadze badaczy. Wszystkie należące tu chrząszcze występują w środowiskach zawierających rozkładające się substancje pochodzenia roślinnego. Ze względu na małe wymiary ciała, duże podobieństwo wielu gatunków oraz techniczne trudności z preparowaniem narządów płciowych, rodzina *Ptiliidae* nie cieszy się dużą popularnością u badaczy. Powoduje to, że informacje o roziedleniu gatunków tu należących są bardzo skąpe, a ustalenie rzeczywistego arealu występowania wymaga dalszych badań. Wszystkie okazy dowodowe złowione zostały przeze mnie i znajdują się w moim zbiorze.

Według Katalogu Fauny Polski (BURAKOWSKI i in., 1978), z Polski wykazano dotąd jeden gatunek z rodzaju *Pteryx* MATTHEWS – *Pteryx suturalis* HEER. Występuje on dość pospolicie w Europie Środkowej w próchnie pniaków, pod korą obumarłych drzew liściastych, rzadziej iglastych, w ściółce i resztkach roślinnych, szczególnie na stanowiskach wilgotnych. W takim właśnie środowisku został złowiony drugi gatunek z tego rodzaju – *Pteryx splendens* STRAND.

- Nizina Mazowiecka, rezerwat „Jegiel” koło wsi Szumin, UTM ED33, 22–23 VII 1992, 6 exx., 18–28 VII 1993, 1 ex., wszystkie zostały wysiane z ściółki i próchna świerków (*Picea abies* L.) i olchy czarnej (*Alnus glutinosa* L.) razem z licznymi okazami *P. suturalis* HEER, który dotąd nie był podawany z tej krainy.

Ryc. (Fig.) 1-4. 1,2 - *Pteryx suturalis*, 3,4 - *P. splendens*: 1,3 - aparat kopulacyjny samca (male genitalia), 2,4 - spermateka (spermatheca).

Rezerwat „Jegiel” jest niewielkim kompleksem leśnym (18,54 ha) o charakterze naturalnym, z zachowanym starodrzewiem świerkowym na podłożu torfowym, wyraźnie wyróżniającym się od pozostałej części Puszczy Kamienieckiej. Mimo prowadzenia badań na znacznym obszarze Puszczy, *P. splendens* STRAND złowiono tylko na terenie rezerwatu, podczas gdy *P. suturalis* HEER występował prawie wszędzie, choć nie tak licznie jak w rezerwacie. Fakt ten może sugerować związek *P. splendens* STRAND z lasami o charakterze naturalnym. Oba gatunki występują zarówno jako formy uskrzydłone, jak i nielotne. W przypadku *Pteryx suturalis* HEER złowiono obie formy, natomiast u *P. splendens* STRAND tylko formę uskrzydłą.

Rozróżnienie obu gatunków jest już możliwe na podstawie budowy zewnętrznej (kształt i urzeźbienie przedplecza), jednak małe rozmiary ciała powodują konieczność użycia dużego powiększenia i wnikliwej obserwacji badanych okazów. Najpewniejszą metodą określenia przynależności gatunkowej, szczególnie w przypadku pojedynczych okazów bez możliwości porównania z poprawnie oznaczonym materiałem, jest badanie aparatów kopulacyjnych obu płci (ryc. 1–4). Cechy diagnostyczne podają BESUCHET i SUNDT (1971).

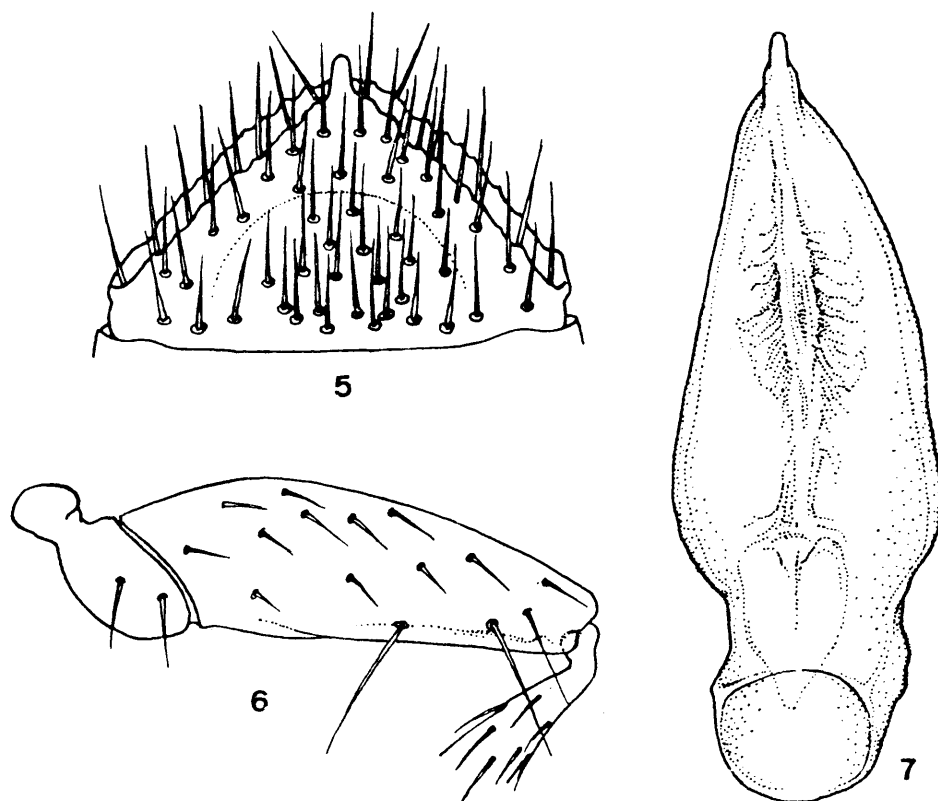
Pteryx splendens STRAND wykazywany był dotąd z południowych prowincji Szwecji, Finlandii oraz z Szwajcarii, co sugeruje borealnoalpejski zasięg występowania. Odnalezienie go w Polsce wskazuje na możliwość szerszego występowania tego chrząszcza w Europie Środkowej, szczególnie w jej północnej części i na obszarach górskich. Prawdopodobnie występuje on także w innych krainach północno-wschodniej części naszego kraju, w podmokłych lasach o charakterze naturalnym.

Z rodzaju *Ptiliolum* FLACH, 1888 z terenu Polski wykazano dotąd cztery gatunki. Poniżej podaję dane o złowieniu kolejnego gatunku – *Ptiliolum wuesthoffi* ROSSKOTHEN.

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska, wieś Dzierawy ad Koło, CC38, 21 VI 1994, 1 samiec czerpakowany z traw na nadwarciańskich łąkach w późnych godzinach popołudniowych.

Od pokrewnych gatunków różni się grubym ziarenkowaniem głowy (prawie takim samym jak na przedpleczu) oraz silnym przewężeniem przed tylnymi kątami przedplecza. U samca tylne uda bez drugorzędnych cech płciowych (ryc. 5–7). Z Europy Środkowej notowany był z zachodniej części Niemiec oraz południowych prowincji Szwecji, Norwegii i Finlandii. Ostatnio dość często notowany z terenu północnych Niemiec (LOHSE, LUCHT, 1989).

Powyższe doniesienia wskazują, że w miarę prowadzenia dalszych badań nad tą grupą można spodziewać się odkrycia w Polsce innych gatunków *Ptiliidae*, nie notowanych dotąd z naszego kraju oraz weryfikacji danych na temat rozszedlenia wszystkich gatunków już w Polsce odkrytych.

Ryc. (Fig.) 5-7. *Ptilium wuessthoffi* – samiec (male): 5 – pygidium, 6 – tylne udo (last femur), 7 – aparat kopulacyjny samca (male genitalia).

PIŚMIENNICTWO

- BESUCHET C., SUNDT E., 1971: Familie: *Ptiliidae*. [W:] H. FREUDE, K. W. HARDE, G. A. LOHSE, Die Käfer Mitteleuropas, 7. Goecke & Evers Verlag, Krefeld: 311-342.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1978: Chrząższe *Coleoptera* – *Histeroidea* i *Staphylinoidea* prócz *Staphylinidae*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 5: 1-356.
- LOHSE G. A., LUCHT W. H., 1989: Familie: *Ptiliidae*. [W:] Die Käfer Mitteleuropas, Suppl. 1. Goecke & Evers Verlag, Krefeld: 118-120.

Atheta (Atheta) nidicola (JOHANSEN, 1914), (*Coleoptera*,
Staphylinidae, *Aleocharinae*) – nowy gatunek dla fauny Polski

Atheta (Atheta) nidicola (JOHANSEN, 1914), (*Coleoptera*, *Staphylinidae*,
Aleocharinae) – a new species to the fauna of Poland

MARCIN SMOLEŃSKI

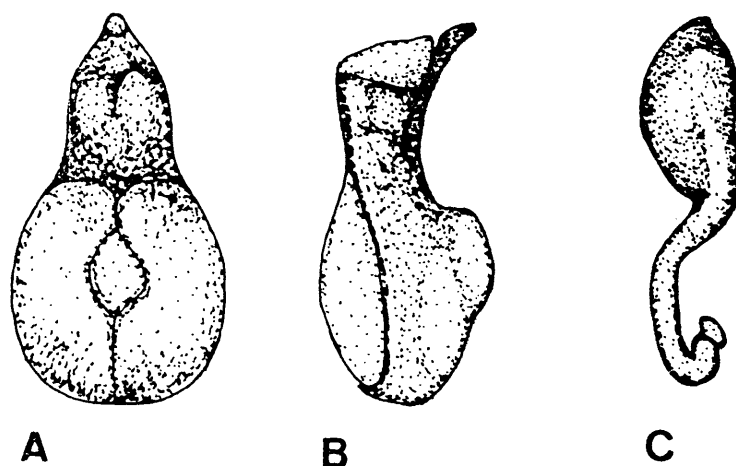
Katedra Ochrony Lasu i Ekologii SGGW, 02-528 Warszawa, ul. Rakowiecka 26/30

ABSTRACT. *Atheta nidicola* (JOHANSEN, 1914), a new species to the fauna of Poland, was collected in the nesting box of *Parus* sp. in Stara Brda Pilska (Pomeranian Lake District).

W budce lęgowej, w gnieździe sikory (*Parus* sp.), w dolinie Brdy obok wsi Stara Brda Pilska (woj. śląskie) (UTM – XV47), 22 X 1993 r. zostały znalezione 2 chrząszcze (samica i samiec), należące do gatunku *Atheta nidicola* (JOHANSEN) (leg. et det. M. SMOLEŃSKI).

Oznaczając ten gatunek korzystałem między innymi z rysunków przedstawiających aparaty kopulacyjne dla rodzaju *Atheta* THOMSON, zawartych w pracy STRANDA i VIKÅ (1965). Gatunek ten jest bardzo silnie związany przez cały okres rozwoju osobniczego z gniazdami ptasimi, prawdopodobnie odżywia się martwymi szczątkami organicznymi (odzwierzęcymi, charakterystycznymi dla gniazd ptasich) (JOHANSEN, 1914; SCHEERPELTZ, 1968). Według WÜSTHOFFA (1937), poławiany jest zwykle w gniazdach dużych ptaków, a szczególnie wron lub innych drapieżników.

Do tej pory znany jest z całej Skandynawii (również z Karelii), krajów Beneluxu, Niemiec, Austrii i Czech (HANSEN i in., 1960; LUCHT, 1987; LUNDBERG, 1986; SCHEERPELTZ, 1968), co w zasadzie upoważnia do stwierdzenia, że również i w Polsce jest zapewne szerzej rozprzestrzeniony.

Ryc. Aparaty kopulacyjne *Atheta nidicola* (JOHANSEN) (STRAND, VIK, 1965): a – eedeagus – widok od strony brzusznej, b – eedeagus – widok z boku, c – spermateka.

Fig. The genitalia of *Atheta nidicola* (JOHANSEN) (STRAND, VIK, 1965): a – aedeagus (ventral aspect), b – aedeagus (lateral aspect), c – spermatheca.

PIŚMIENNICTWO

- HANSEN V., KLEFBECK E., SJÖBERG O., STENIUS G., STRAND A., 1960: Catalogus coleopterorum Fennoscandiae et Daniae. Entomologiska Sällskapet i Lund. 476 ss.
- JOHANSEN J. P., 1914: Danmarks Rovbiller eller Bille familie *Staphylinidae* danske Slægter og Arter. The Danish *Staphylinidae*. Copenhagen. 660 ss.
- LUCHT W. H., 1987: Die Käfer Mitteleuropas. Katalog. Goecke & Evers, Krefeld. 342 ss.
- LUNDBERG S., 1986: Catalogus coleopterum Sueciae. *Staphylinidae*. Entomologiska Föreningen, Stockholm. 200 ss.
- SCHEERPELTZ O., 1968: *Coleoptera – Staphylinidae*. Catalogus faunae Austriae, Wien, XV fa: 277 ss.
- STRAND A., VIK A., 1965: Die Genitalorgane der nordischen Arten der Gattung *Atheta* THOMS. (*Col., Staphylinidae*). Norsk Ent. Tidsskr., 12, 5–8: 327–335.
- WÜSTHOFF W., 1937: Die rheinischen Vertreter der Gattung *Atheta* in meiner Sammlung. Dechenania, 95: 126–136.

Kolekcja M. KŁAPACZA – *Coleoptera* – *Staphylinidae*. Część I.

The collection of M. KŁAPACZ – *Coleoptera* – *Staphylinidae*. Part I.

MARCIN SMOLEŃSKI

Katedra Ochrony Lasu i Ekologii SGGW 02-528 Warszawa, ul. Rakowiecka 26/30

ABSTRACT. Family *Staphylinidae* (*Coleoptera*) in KŁAPACZ's collection contains 479 species collected in the years 1909–1956 mainly in West Ukraine and Lower Silesia.

Kolekcja chrząszczy z rodziny *Staphylinidae* utworzona przez M. KŁAPACZA pochodzi głównie z dwóch regionów: tzw. Zachodniej Ukrainy oraz Dolnego Śląska, pojedyncze okazy z innych części Polski. Część zbioru dotycząca terenów obecnej Ukrainy powstawała w okresie od około 1909 do 1945 r., zaś część pochodząca z Polski datowana jest na lata 1945–1956. Obecnie kolekcja ta znajduje się przede wszystkim w zbiorach Instytutu Zoologii PAN oraz częściowo w prywatnych zbiorach autora, który dokonał również oznaczenia wykazanych poniżej gatunków.

Przedstawiając wykaz systematyczny kusakowatych z kolekcji M. KŁAPACZA (479 gatunków) podaję jednocześnie miejsce zbioru okazów. Dla terenów obecnej Ukrainy ograniczam się jedynie do nazw powiatów przedwojennej Polski.

W wykazie tabelarycznym, nazwom geograficznym zostały przyporządkowane następujące liczby:

Zachodnia Ukraina 1909–1945 (w oparciu o przedwojenny podział administracyjny)

powiat Dolina	(1)	powiat Lwów	(8)
powiat Drohobycz	(2)	powiat Nadwórna	(9)
powiat Dubno	(3)	powiat Rudki	(10)
powiat Gródek Jagielloński	(4)	powiat Rohatyn	(11)
powiat Jaworów	(5)	powiat Skole	(12)
powiat Kołomyja	(6)	powiat Złoczów	(13)
powiat Lisko	(7)		

Polska 1945–1956

Bytom	(14)	Nowy Sącz	(25)
Brzeźnica	(15)	Nowy Targ	(26)
Chrobrówka	(16)	Olbrachcice Wielkie	(27)
Gorlice	(17)	Opolnica	(28)
Henryków	(18)	Srebrna Góra	(29)
Jaworek	(19)	Szczecin	(30)
Jemna	(20)	Tarnów Śląski	(31)
Krynica	(21)	Wrocław	(32)
Lądek	(22)	Ząbkowice Śląskie	(33)
Muszyna	(23)	Ziębice Śląskie	(34)
Nowy Grochów	(24)	Złoty Stok	(35)

Niniejsza praca została podzielona na dwie części. Część pierwsza zawiera wykaz gatunkowy chrząszczy z następujących podrodzin: *Phloeocharinae*, *Proteininae*, *Omalinae*, *Oxytelinae*, *Oxyporinae*, *Steninae*, *Paederinae*. W części drugiej zawarte są pozostałe gatunki z podrodzin: *Staphylininae*, *Habrocerinae*, *Tachyporinae*, *Aleocharinae*, *Micropeplinae*. Układ systematyczny przyjęto za NEWTON, THAYER, 1992, nazewnictwo rodzajowe i gatunkowe za BURAKOWSKI i in., 1979, 1980, 1981 oraz MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1991.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1979: Chrząszcze *Coleoptera* – Kusakowate *Staphylinidae* cz. 1. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 6: 1–310.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1980: Chrząszcze *Coleoptera* – Kusakowate *Staphylinidae* cz. 2. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 7: 1–272.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1981: Chrząszcze *Coleoptera* – Kusakowate *Staphylinidae* cz. 3. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 8: 1–330.
- MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., *Coleoptera* – Chrząszcze. W: J. Razowski (red.), Wykaz zwierząt Polski, T. III, Krakowskie Wyd. Zool., Kraków: 7–197.
- NEWTON A. F., THAYER M. K., 1992: Current classification and family-group names in *Staphyliniformia* (*Coleoptera*). *Fieldiana*, New Ser. 67: 1–92.

Tab. Wykaz systematyczny *Staphylinidae* (*Coleoptera*) ze zbioru M. KŁAPACZA. Część I. Liczby w nawiasach odpowiadają numeracji stanowisk i jednostek administracyjnych podanej w tekście.

The list species of *Staphylinidae* (*Coleoptera*) in M. KŁAPACZ's collection. Part I. Numbers in brackets refer to the numbers of geographical names given in the text.

L.p.	Gatunek Species	Zach. Ukraina Western Ukraine	Polska Poland
1	2	3	4
	<i>PHLOEOCHARINAE</i> ERICHSON, 1839		
1	<i>Phloeocharis subtilissima</i> MANN.	(8)	
	<i>PROTEININAE</i> ERICHSON, 1839		
2	<i>Megarthus sinuatocollis</i> (LAC.)	(8)	(29)
3	<i>Proteinus atomarius</i> ER.		(31)
4	<i>P. brachypterus</i> (FABR.)	(8)	
5	<i>P. macropterus</i> (GYLL.)	(8)	
	<i>OMALIINAE</i> MAC LEAY, 1825		
6	<i>Eusphalerum alpinum</i> (HEER)	(9)	
7	<i>E. longipenne</i> (ER.)	(9)	(16) (29)
8	<i>E. adustum</i> (HEER)		(34)
9	<i>E. lapponicum</i> (MANN.)	(8)	
10	<i>E. minutum</i> (FABR.)	(8) (9) (12)	
11	<i>E. ophthalmicum</i> (PAYK.)	(9)	
12	<i>E. rectangulum</i> (FAUV.)		(28)
13	<i>E. semicoleoptratum</i> (PANZ.)		(20) (29)
14	<i>E. signatum</i> (MÄRK.)		(28) (29)
15	<i>E. sorbi</i> (GYLL.)	(8)	(16)
16	<i>Acrulia inflata</i> (GYLL.)	(8)	(17)
17	<i>Hapalaraela floralis</i> (PAYK.)	(8) (8) (11)	
18	<i>H. ioptera</i> (STEPH.)	(8)	
19	<i>H. nigra</i> (GRAV.)	(8)	
20	<i>Omalium caesum</i> GRAV.	(4) (8) (13)	(15) (31)
21	<i>O. exiguum</i> GYLL.	(8)	
22	<i>O. rivulare</i> (PAYK.)	(4) (8) (9)	(20) (22) (23)
23	<i>Phloeonomus planus</i> (PAYK.)	(8)	
24	<i>Ph. punctipennis</i> THOMS.		(16)
25	<i>Ph. pusillus</i> (GRAV.)		(33)
26	<i>Xylodromus concinnus</i> (MARSH.)	(8)	
27	<i>Anthobium atrocephalum</i> (GYLL.)	(8)	(28)
28	<i>A. melanocephalum</i> (ILLIGER)		(22)
29	<i>Olophrum consimile</i> (GYLL.)	(9)	
30	<i>O. viennense</i> SCHERP.	(9)	
31	<i>Arpedium quadrum</i> (GRAV.)	(4) (9)	
32	<i>Acidota cruentata</i> MANN.	(8)	
33	<i>Amphichroum canaliculatum</i> (ER.)	(9) (12)	
34	<i>Lesteva longoelytrata</i> (GOEZE)	(8) (9)	(20) (31)

1	2	3	4
35	<i>L. nivicola</i> FAUV.	(8)	
36	<i>L. pubescens</i> MANN.	(9)	
37	<i>L. punctata</i> (ER.)	(8)	
38	<i>Psephidonus nigrata</i> (P. W. J. MÜLL.)	(2) (8)	
39	<i>P. plagiatus</i> (FABR.)	(9)	
40	<i>Anthophagus alpestris</i> HEER	(9)	
41	<i>A. alpinus</i> (PAYK.)	(9)	
42	<i>A. angusticollis</i> (MANN.)	(8)	(29)
43	<i>A. bicornis</i> (BLOCK)		(29)
	<i>OXYTELINAE</i> FLEMING, 1821		(29)
44	<i>Deleaster dichrous</i> (GRAV.)	(2)	
45	<i>Elonium striatum</i> (FABR.)	(8)	(26)
46	<i>Planeustomus palpalis</i> (ER.)	(8)	
47	<i>Ochtheophilus longipennis</i> (FAIRM.)	(2) (9)	
48	<i>O. omalinus</i> (ER.)	(9)	
49	<i>Carpelimus bilineatus</i> (STREPH.)	(8)	
50	<i>C. corticinus</i> (GRAV.)	(8)	(34)
51	<i>C. dilatatus</i> (ER.)	(2) (12)	
52	<i>C. elongatulus</i> (ER.)	(8)	
53	<i>C. obesus</i> (KIESENW.)		(34)
54	<i>C. pusillus</i> (GRAV.)	(8)	
55	<i>C. rivularis</i> (MOTSCH.)	(8)	(16)
56	<i>C. subtilis</i> (ER.)	(6)	
57	<i>Aploderus caesus</i> (ER.)	(8)	
58	<i>Oxytelus piceus</i> (L.)	(8) (9)	
59	<i>O. sculptus</i> GRAV.	(8) (9)	
60	<i>Anotylus hamatus</i> FAIRM. et LABOULB.	(8)	
61	<i>A. insecatus</i> GRAV.	(8)	
62	<i>A. intricatus</i> ER.	(8)	
63	<i>A. nitidulus</i> GRAV.	(8) (9) (12)	(15) (33)
64	<i>A. rugosus</i> (FABR.)	(4) (8) (11)	(19) (28) (29) (31)
	<i>A. rugosus a. pulcher</i> (GRAV.)	(8)	
65	<i>A. sculpturatus</i> GRAV.		(28) (29) (33)
66	<i>A. tetracarينات</i> (BLOCK)	(4) (8)	(33)
67	<i>Platystethus alutaceus</i> (THOMS.)	(8)	
68	<i>P. arenarius</i> (GEOFFROY)	(8) (12)	(33)
69	<i>P. capito</i> (HEER)	(8)	
70	<i>P. nodifrons</i> (C. R. SAHLB.)	(8)	
71	<i>Bledius cribricollis</i> HEER	(8)	(33)
72	<i>B. dissimilis</i> ER.	(8)	
73	<i>B. femoralis</i> (GYLL.)	brak danych	
74	<i>B. filipes</i> SHARP	(8)	
75	<i>B. longulus</i> ER.	(8)	
76	<i>B. tricornis</i> (HERBST)	(8)	
	<i>OXYPORINAE</i> FLEMING, 1821		
77	<i>Oxyporus maxillosus</i> FABR.	(8) (12)	
78	<i>O. rufus</i> (L.)	(8)	(15) (31)

1	2	3	4
	STENINAE MAC LEAY, 1825		
79	<i>Stenus asphaltinus</i> ER.	(8)	
80	<i>S. ater</i> MANN.	(8) (11)	
81	<i>S. aterrimus</i> ER.	(8) (9)	
82	<i>S. biguttatus</i> (L.)	(8)	(19) (31) (33)
83	<i>S. bimaculatus</i> GYLL.	(8)	
84	<i>S. calcaratus</i> SCRIBA	(8)	
85	<i>S. clavicornis</i> (SCOP.)	(4) (8) (9)	(15) (31) (33)
86	<i>S. comma</i> LEC.	(8) (9)	(19) (31) (32) (33)
87	<i>S. fossulatus</i> ER.	(8)	(28) (29)
88	<i>S. gracilipes</i> KRAATZ	(8)	
89	<i>S. guttula</i> P. W. J. MÜLL.	(8)	
90	<i>S. juno</i> (PAYK.)	(8)	
91	<i>S. longipes</i> HEER	(8)	
92	<i>S. longitarsis</i> THOMS.	(4) (8)	
93	<i>S. atratulus</i> ER.	(8) (10)	
94	<i>S. boops</i> LJUNGH	(8) (10)	
95	<i>S. carbonarius</i> GYLL.	(8) (9)	
96	<i>S. circularis</i> GRAV.	(8)	(33)
97	<i>S. fuscipes</i> GRAV.	(8)	
98	<i>S. humilis</i> ER.	(8) (9) (11)	(29)
99	<i>S. incanus</i> ER.	(8) (9) (11)	
100	<i>S. incrassatus</i> ER.	(8) (10) (12)	
101	<i>S. melanarius</i> STEPH.	(8)	
102	<i>S. nanus</i> STEPH.	(8) (10)	
103	<i>S. pumilio</i> ER.	(8)	(33)
104	<i>S. pusillus</i> STEPH.	(8)	
105	<i>S. crassus</i> STEPH.	(8)	
106	<i>S. formicetorum</i> MANN.	(8)	
107	<i>S. opticus</i> GRAV.	(8) (10)	
108	<i>S. bohemicus</i> MACH.	(8)	
109	<i>S. cicindeloides</i> (SCHALL.)	(8)	
110	<i>S. similis</i> (HERBST)		(29) (31)
111	<i>S. tarsalis</i> LJUNGH	(8)	
112	<i>S. bifoveolatus</i> GYLL.	(8) (12)	
113	<i>S. binotatus</i> LJUNGH	(3) (4) (8) (12)	
114	<i>S. flavipes</i> STEPH.	(8) (11)	
115	<i>S. pallitarsis</i> STEPH.	(8)	
116	<i>S. picipes</i> STEPH.		(20)
117	<i>S. pubescens</i> STEPH.	(8)	
118	<i>S. carpathicus</i> GANGLB.	(8)	
119	<i>S. impressus</i> GERM.		(29)
120	<i>S. kolbei</i> GERH.	(8)	
121	<i>S. ludyi</i> FAUVEL	(9)	
122	<i>S. pallipes</i> GRAV.	(8)	
123	<i>Dianous coeruleus</i> (GYLL.)	(2) (8) (12)	(28) (29)

1	2	3	4
	<i>PAEDERINAE</i> FLEMING, 1821		
124	<i>Paederus rubrothoracicus carpaticola</i> (SCHEERP.)	(9)	(21) (23) (25) 28)
125	<i>P. brevipennis</i> LAC.	(11)	
126	<i>P. caligatus</i> ER.	(8)	
127	<i>P. fuscipes</i> CURTIS	(4) (8)	(33)
128	<i>P. limnophilus</i> ER.	(8)	
129	<i>P. littoralis</i> GRAV.	(8) (11)	
130	<i>P. riparius</i> (L.)	(4) (8)	
131	<i>P. schoenherri</i> CZWALINA	(8)	(23
132	<i>Astenus immaculatus</i> STEPH.	(11)	
133	<i>A. longelytratus</i> PALM	(8)	(15) (16)
134	<i>Rugilus erichsonii</i> (FAUV.)	(8) (11)	
135	<i>R. orbiculatus</i> (PAYK.)	(8)	(19) (31) (33)
136	<i>R. rufipes</i> GERM.	(8)	(33)
137	<i>R. similis</i> (ER.)	(8)	(19)
138	<i>Medon brunneus</i> (ER.)	(8)	
139	<i>Sunius melanocephalus</i> (FABR.)	(8)	(15)
140	<i>Lithocharis nigriceps</i> KRAATZ		(33)
141	<i>L. ochracea</i> (GRAV.)	(8)	
142	<i>Scopaeus laevigatus</i> (GYLL.)	(2) (8)	
143	<i>S. pusillus</i> KIESENW.	(8)	
144	<i>S. sulcicollis</i> (STEPH.)	(8)	
145	<i>S. sericans</i> MULS. et REY	(8)	(29)
146	<i>Lobrathium sodale sodale</i> (KRAATZ)	(9)	
147	<i>Lathrobium fennicum</i> (RENK.)	(8) (11)	
148	<i>L. terminatum</i> GRAV.	(8)	
149	<i>L. brunnipes</i> (FABR.)	(1) (4) (8)	(20)
150	<i>L. fovulum</i> STEPH.	(8)	
151	<i>L. fulvipenne</i> (GRAV.)	(8)	(15) (19)
152	<i>L. laevipenne</i> HEER	(9)	
153	<i>L. longulum</i> GRAV.	(8)	(33)
154	<i>L. ripicola</i> CZWALINA	(8)	
155	<i>L. taxi</i> BERNH.	(8) (11)	
156	<i>L. volgense</i> HOCHH.	(8)	(29) (31)
157	<i>Ochtheophilum fracticorne</i> (PAYK.)	(8) (9)	

Nowy i rzadkie w Polsce chrząszcze z rodzaju *Micrambe*
THOMSON (*Coleoptera*, *Cryptophagidae*)

New and rare in Poland beetle species of *Micrambe* THOMSON (*Coleoptera*,
Cryptophagidae)

TOMASZ MAJEWSKI

ul. Garncarska 35/3, 62-600 Koto

ABSTRACT. New records of *Micrambe abietis*, *M. bimaculata* and *M. villosa* are given. *M. longitarsis*, collected in the Białowieża Primeval Forest, is new to the fauna of Poland.

Rodzina *Cryptophagidae* skupia niewielkie chrząszcze prowadzące ukryty tryb życia. Większość należących tu gatunków jest bardzo trudna do rozróżnienia, szczególnie w rodzajach *Atomaria* STEPHENS i *Cryptophagus* HERBST. Z tych też powodów stan poznania tej rodziny jest bardzo słaby, a sama rodzina nie cieszy się popularnością wśród badaczy. Większość danych o roziedleniu pochodzi sprzed wielu lat i wymaga gruntownych korekt. Ostatnie badania wskazują na szersze niż sądzono roziedlenie wielu gatunków i występowanie innych, dotąd z Polski nie notowanych (BOROWIEC i in., 1992; JOHNSON i in., 1993; KANIA, 1991; MAJEWSKI, 1993).

Rodzaj *Micrambe* THOMSON jest blisko spokrewniony z rodzajem *Cryptophagus* HERBST, od którego różni się brakiem większego zębka na bokach przedplecza między wyrostkiem przednich kątów a tylnymi kątami (boki są jednorodnie drobno ząbkowane) i łagodnie zaokrąglonym dolnym skrajem głowy pod oczami (u *Cryptophagus* HERBST dolny skraj głowy wyciągnięty jest w wyraźny, skierowany do przodu ząbek). Dawniej zaliczany był do niego jako podrodzaj. Katalog Fauny Polski (BURAKOWSKI i in., 1986) podaje dotychczas przedstawicieli czterech gatunków. Wszystkie należące tu gatunki są bardzo podobne do siebie, a pewne oznaczenie możliwe jest dopiero po zbadaniu aparatu kopulacyjnego samców. Budowa aparatu kopulacyjnego samic nie jest zróżnicowana. Niewielkie różnice występują tylko w budowie spermateki, lecz są one tak nieznaczne, że nie nadają się do celów diagnostycznych. Zewnętrzny dymorfizm płciowy przejawia się w budowie tylnych stóp. U samców są one

cztero-, u samic pięcioczłonowe; wyjątkiem jest tu *Micrambe abietis* PAYK., u którego zarówno samce, jak i samice mają tylne stopy pięcioczłonowe. Wszystkie gatunki tego rodzaju występują rzadko i znane są z niewielu stanowisk.

Poniżej podaję nowe stanowiska czterech gatunków z tego rodzaju. Jeden z nich jest nowy dla fauny Polski. Jeżeli nie zaznaczono inaczej, wszystkie okazy łowione były przeze mnie i znajdują się w moim zbiorze.

Micrambe abietis PAYKULL, 1798

- Puszcza Białowieska, FD94; oddz. 317C, 2 V 1988, 1 ok.; 13 V 1988, 1 ok.; oddz. 288C/318A, 2 V 1988, 1 ok.; 17 X 1991, 1 ok.; 7 V 1993, 1 ok.; 21 V 1993, 2 ok.; oddz. 521D/B, 7 V 1993, 3 ok.; wszystkie złowione w pułapki Moericke'go w ramach badań monitoringowych; 25 IV 1989, 1 ok., w pułapkę Barbera, leg. J. M. GUTOWSKI.
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, ED33; rez. „Jegiel”, 20 VII 1992, 2 ok.; 20–26 VII 1993, 6 ok.; 18 IV 1994, 2 ok.; 12 IV 1995, 2 ok.; 6 VII 1995, 1 ok. Wszystkie okazy wysiane ze ściółki świerkowej i próchna.

Gatunek związany biologicznie ze starymi świerkami. Notowany z nielicznych stanowisk z zachodniej i południowej Polski. Niedawno wykazany jako nowy dla Puszczy Białowieskiej (BOROWIEC i in., 1992). Powyższe dane potwierdzają jego występowanie na tym terenie. Nowy dla Niziny Mazowieckiej.

Micrambe bimaculata PANZER, 1798

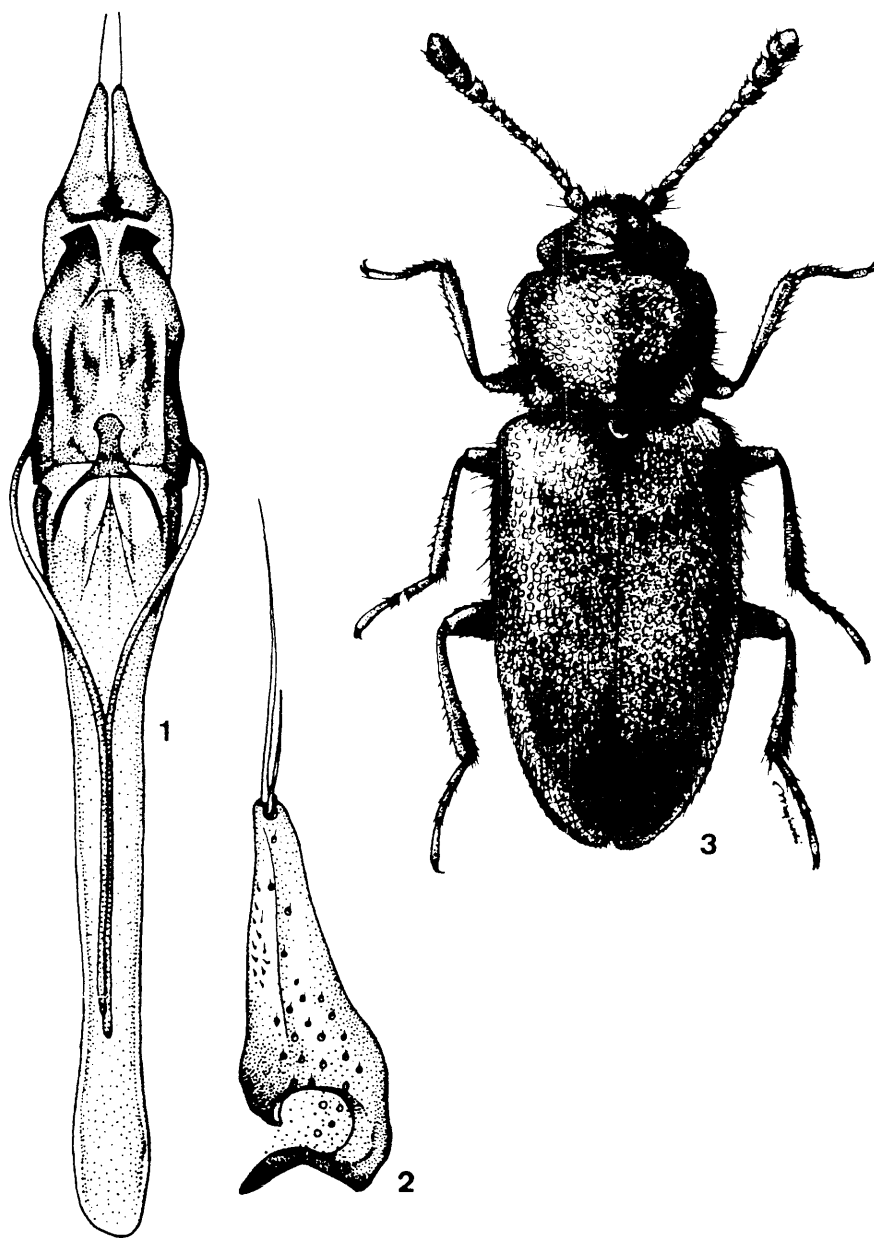
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Kościelec k. Koła, CC38, 2 XI 1991, 4 ok.; 2 I 1994, 195 ok.; 7 XI 1994, ok. 40 ok.; 12 II 1995, 7 ok.

Wszystkie zebrane zostały w starym, zaniedbanym parku ze ściółki u podstawy starych drzew liściastych i próchna martwych pni i pniaków. Od 1991 roku obserwowałem na tym terenie corocznie dużą populację tego gatunku. Notowany dotąd z pięciu krain. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Micrambe longitarsis J. SAHLBERG, 1900

- Puszcza Białowieska, FD94, oddz. 288C/318A, 21 VII 1992, 1 ok.; 18 VI 1993, 1 ok., leg. J. M. GUTOWSKI; oba okazy odłowione zostały w pułapki Moericke'go w ramach badań monitoringowych na terenie puszczy.

Bardzo rzadki gatunek borealnoalpejski, znany dotąd z kilku stanowisk w Alpach (Niemcy, Austria) oraz z południowej Szwecji. Nowy dla fauny Polski.

Ryc. (Fig.) 1-3. *Micrambe longitarsis*: 1 - aparat kopulacyjny samca (male genitalia), 2 - paramera (paramere), 3 - samiec (male).

Micrambe villosa HEER, 1841

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, CC38, wieś Dzierawy k. Koła, 17 V 1994, 1 ok., czerpakowany z kępy kwitnącej koniczyny (*Trifolium* sp.) na nadwarciańskich łąkach; Dąbrowice k. Koła, 28 V 1994, 1 ok., zrąb w lesie dębowym, czerpakowany z kwitnących *Sarothamnus* sp.; Tarnowa k. Turku, CC37, 7 IX 1995, 1 ok., żwirownia, czerpakowany z niskiej roślinności na dobrze nasłonecznionym zboczu.

Gatunek rzadko spotykany. Znany z pięciu krain na podstawie znalezisk przeważnie z ubiegłego stulecia. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

PIŚMIENICTWO

BOROWIEC L., KANIA J., WANAT M., 1992: Chrząszcze (*Coleoptera*) nowe dla Puszczy Białowieskiej. *Wiad. Entomol.*, **11**: 133–141.

BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1986: Chrząszcze – *Coleoptera*, *Cucujoidea*, cz. 1. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **12**: 1–266.

JOHNSON C., BOROWIEC L., KANIA J., WANAT M., 1993: Nowe stanowiska polskich *Cryptophagidae* (*Coleoptera*). *Wiad. Entomol.*, **12**: 175–186.

KANIA J., 1991: *Caenoscelis subdeplanata* BRISOUT DE BARNEVILLE, 1882 (*Coleoptera*, *Cryptophagidae*) – nowy gatunek chrząszcza dla fauny Polski. *Wiad. Entomol.*, **10**: 219–220.

MAJEWSKI T., 1993: *Caenoscelis fleischeri* REITTER, 1889 (*Coleoptera*, *Cryptophagidae*) – nowy dla fauny Polski przedstawiciel chrząszczy. *Wiad. Entomol.*, **12**: 187–188.

Badania nad kózkowatymi (*Coleoptera, Cerambycidae*) związanymi z warstwą koron drzewostanów sosnowych, przy użyciu pułapek Moericke'go

Investigations of long horn beetles (*Coleoptera, Cerambycidae*) associated with crown layer of pine forests, with the use of Moericck's traps

JACEK HILSZCZAŃSKI

Zakład Ochrony Lasu, Instytut Badawczy Leśnictwa, ul. Bitwy Warszawskiej 1920 r. 3, 00-913 Warszawa

ABSTRACT. The paper contains results of using yellow pan traps (Moericck's traps) to study long horn beetle communities associated with pine crowns. 12 species have been recorded and divided into three seasonal groups. 9 species are biologically connected with scotch pine concerning their development. The connections of recorded anthophilous species with crown layer, even after pine flowering, have been indicated. The rare species *Cortodera femorata* and *Acmaeops marginata* are presented in detail.

Wstęp

Kózkowate (*Cerambycidae*) należą do stosunkowo dobrze zbadanych rodzin chrząszczy, zarówno pod względem systematyki, biologii, jak i rozszedlenia. Istnieje jednak szereg gatunków występujących w trudno dostępnych środowiskach, co utrudnia dokładne ich poznanie. Do szczególnie słabo zbadanych należą gatunki związane biologicznie z koronami drzew, spędzające większość życia, łącznie z rozwojem larwalnym, w górnej strefie drzewostanu. Stosunkowo mało wiadomo także o związkach gatunków antofilnych z koronami drzew. Metodą pozwalającą w pewnym stopniu uzupełnić lukę w wiedzy na temat tych grup kózkowatych są badania z zastosowaniem różnego typu wiszących pułapek samolownych do odłowu owadów latających, do których należą pułapki ekranowe lub tzw. pułapki Moericke'go przystosowane głównie do odłowu owadów kwiatolubnych.

Metodyka

Badania przeprowadzono w 1994 i 1995 roku w Nadleśnictwie Ostrów Mazowiecki (UTM-ED66), w trakcie oceny długoterminowego wpływu insektycydów stosowanych do zwalczania brudnicy mniszki *Lymantria monacha* L. na entomofaunę leśną. Powierzchnie badawcze zlokalizowano w 39-letnich drzewostanach sosnowych sadzonych na glebach porolnych, na siedlisku boru świeżego. Do badań wykorzystano pułapki Moericke'go tzn. żółte miski o średnicy 20 cm wypełnione roztworem glikolu, wody i mydła, zawieszane w koronach sosen, 5–10 m nad ziemią w zależności od wysokości drzew. Ogółem zainstalowano 45 misek w 15 punktach. Dla odłowionych w pułapki gatunków określono związki troficzne oraz podano udział procentowy. Pułapki zainstalowano 20 IV i kontrolowano co 2 tygodnie w okresie od 5 V do 22 IX. Równocześnie z odłowami do pułapek przeprowadzono badania *Cerambycidae* polegające na kontroli składowanego drewna oraz obserwacji i czerpakowaniu runa, podrostu i podszytu.

Wyniki

W czasie badań kózkowate stwierdzano w pułapkach od 5 V do 18 VIII, łącznie odłowiono 65 osobników należących do 12 gatunków (tab. 1).

Tab. 1. Ilość okazów odłowionych w pułapki Moericke'go w poszczególnych dniach kontroli
Number of specimens collected in Moericke's traps on particular controlled days.

Gatunek Species	Termin kontroli – Control date								Razem Total	%
	5 V	19 V	6 VI	21 VI	4 VII	18 VII	2 VIII	18 VIII		
<i>Rhagium inquisitor</i> (L.)	1	–	1	5	4	–	–	–	11	16.9
<i>Rhagium mordax</i> (DE GEER)	–	–	–	–	1	–	–	–	1	1.5
<i>Acmaeops marginata</i> (F.)	–	–	2	5	2	–	–	–	9	13.9
<i>Cortodera femorata</i> (F.)	–	3	5	4	–	–	–	–	12	18.5
<i>Pseudovadonia livida</i> (F.)	–	–	–	–	6	5	–	–	11	16.9
<i>Stenurella melanura</i> (L.)	–	–	–	–	–	4	–	–	4	6.2
<i>Corymbia rubra</i> (L.)	–	–	–	–	–	–	–	1	1	11.5
<i>Leptura quadrifasciata</i> L.	–	–	–	–	1	1	–	–	2	3.1
<i>Grammoptera ruficornis</i> (F.)	–	–	1	–	–	–	–	–	1	1.5
<i>Pogonocherus fasciculatus</i> (DE GEER)	1	5	–	–	1	–	1	–	8	12.3
<i>Pogonocherus decoratus</i> FAIRM.	–	1	–	–	–	–	–	–	1	1.5
<i>Tetrops praeusta</i> (L.)	–	3	1	–	–	–	–	–	4	6.2
Razem – Total	2	12	10	14	15	10	1	1	65	100

Biologia niższych stadiów rozwojowych dziewięciu ze stwierdzonych gatunków związana jest z sosną pospolitą *Pinus silvestris* L. (BURAKOWSKI i in., 1990; ŠVACHA i DANILEVSKY, 1988). Pozostałe gatunki to *Pseudovadonia livida* (F.), przechodzący rozwój larwalny w glebie, związany z suchymi łakami i nieużytkami, biotopami często przylegającymi do badanych drzewostanów oraz *Grammoptera ruficornis* (F.) i *Tetrops praeusta* (L.). Obecność w miskach dwóch ostatnich gatunków związana jest z częstymi podsadzeniami kruszyny pospolitej *Frangula alnus* MILL. oraz czeremchy amerykańskiej *Padus serotina* BORKH. będącymi roślinami żywicielskimi dla larw tych kózkowatych.

Młode drzewostany sosnowe stanowiące teren badań należą do bardzo ubogich w rośliny zielne o kwiatach często odwiedzanych przez kózkowate. Dlatego jedynie kwitnące sosna pospolita, kruszyna i czeremcha amerykańska stanowią źródło roślinnego pokarmu dla antofilnych gatunków, do których należy większość z odłowionych kózkowatych (tab. 2). Żółty kolor pułapek

Tab. II. Związki troficzne odłowionych gatunków kózkowatych

Trophic relationships of collected species of longhorn beetles

Gatunek Species	Gatunki antofilne (+) Anthophilous species	Rośliny żywicielskie larw Host plants of larvae
<i>Rhagium inquisitor</i> (L.)		liśc. i iglast.
<i>Rhagium mordax</i> (DE GEER)	+	liśc. i iglast.
<i>Acmaeops marginata</i> (F.)	+	So, Św
<i>Cortodera femorata</i> (F.)	+	Św, So?
<i>Pseudovadonia livida</i> (F.)	+	grzyb glebowy
<i>Stenurella melanura</i> (L.)	+	liśc. i iglast.
<i>Corymbia rubra</i> (L.)	+	So, Św, Jd, Md
<i>Leptura quadrifasciata</i> L.	+	liśc. i iglast.
<i>Grammoptera ruficornis</i> (F.)	+	liśc.
<i>Pogonocherus fasciculatus</i> (DE GEER)		So, Św, Jd
<i>Pogonocherus decoratus</i> FAIRM.		So, Św
<i>Tetrops praeusta</i> L.		liśc.

liśc. i iglast. – polifag na gatunkach liściastych i iglastych – poliphagous on deciduous and coniferous species, liśc. – polifag na gatunkach liściastych – poliphagous on deciduous species, grzyb glebowy – soil mushroom (*Marasmius oreades* BOLT), So – sosna pospolita *Pinus silvestris* L., Św – świerk pospolity *Picea abies* KARST., Jd – jodła pospolita *Abies alba* MILL., Md – modrzew *Larix decidua* MILL.

Moericke'go i zawarta w nich woda zwabiają imagines licznych, przede wszystkim kwiatolubnych, gatunków z podrodziny *Lepturinae*. Obecność w miskach gatunków z rodzaju kozulka: *Pogonocherus fasciculatus* (DE GEER) i *P. decoratus* FAIRM., nie odwiedzających kwiatów, można tłumaczyć bardzo

licznym pojawem tych chrząszczy w omawianych drzewostanach. Oba gatunki odbywają rozwój larwalny w gałęziach sosny. Imagines kozulek, spotykane głównie na materiale lęgowym, charakteryzują się długim okresem rójki od IV do VIII, z kulminacją w maju (tab. 1). Nieodnotowano w pułapkach, mimo licznego pojawu, tycza cieśli *Acanthocinus aedilis* (L.) i żerdzianki sosnowki *Monochamus galloprovincialis pistor* (GERM.), gatunków związanych głównie ze strzałami sosen. Natomiast prowadzący zbliżony tryb życia rębacz pstry *Rhagium inquisitor* (L.) znajdowany był w pułapkach dosyć często.

Na podstawie wyników odłowów do pułapek oraz obserwacji przeprowadzonych w trakcie badań, gatunki kózkowatych występujące w koronach badanych drzewostanów można podzielić na trzy zespoły:

- a) wiosenny – do którego należą gatunki przeprowadzające żer uzupełniający na kwiatostanach męskich sosny – *Cortodera femorata* (F.) i *Acmaeops marginata* (F.) oraz *Tetrops praeusta* (L.) i *Grammoptera ruficornis* (F.) – spotykane głównie na kruszynie i sporadycznie odwiedzające korony sosen,
- b) letni – z *Pseudovadonia livida* (F.), *Stenurella melanura* (L.) i *Leptura quadrifasciata* L.; gatunki te bardzo rzadko obserwowano na dnie drzewostanu z uwagi na brak kwiatów, natomiast dosyć często odławiane były w koronach w końcu czerwca i w lipcu, czyli po przekwitnięciu kwiatostanów męskich sosny (w Polsce rozpoczyna się ono od połowy maja i trwa 2–3 tygodnie (BIAŁOBOK i in., 1993); zaliczyć można tutaj także zmorsznika czerwonego *Corymbia rubra* (L.), pospolitego na przełomie lipca i sierpnia, jednak w pułapkach stwierdzonego tylko jeden raz,
- c) całosezonowy – gatunki spotykane w koronach w ciągu prawie całego okresu odłowów – *Pogonocherus fasciculatus* (DE GEER) i *P. decoratus* FAIRM.

Rhagium inquisitor (L.) i *R. mordax* (DE GEER) występują w pierwszej połowie sezonu wegetacyjnego.

Większość ze stwierdzonych gatunków *Cerambycidae* należy do pospolicie występujących w całej Polsce, jedynie *Cortodera femorata* (F.) i *Acmaeops marginata* (F.) to chrząszcze o słabo poznanym rozsiedleniu i niejasnej biologii.

Cortodera femorata (F.) należy do gatunków o zasięgu europejskim, występuje prawdopodobnie w całej Polsce, podawany był jednak jako nieczęsty i znajdowany pojedynczo (BURAKOWSKI i in., 1990). Jak dowodzą badania z Puszczy Białowieskiej (GUTOWSKI, w druku) oraz prezentowane tutaj wyniki, *C. femorata* należy do dominujących gatunków w koronach drzew owocujących średniowiekowych i dojrzałych drzewostanów sosnowych. Jediną stwierdzoną rośliną żywicielską larw tej kózki jest świerk pospolity *Picea abies* (L.) KARST, a dokładniej jego szyszki. Prawdopodobnie samice składają jaja w leżące, częściowo przykryte humusem szyszki świerka, w których zachodzi 2-letni rozwój larw (ŠVACHA i DANILEVSKY, 1988). Po osiągnięciu dojrzałości larwa wychodzi do gleby, gdzie na wiosnę przechodzi przeobrażenie. Postacie dojrzałe

spotykane są od kwietnia do lipca, głównie na kwitnących sosnach i krzewach (BURAKOWSKI i in., 1990). Całkowity brak świerka w badanych drzewostanach pozwala sądzić, że rozwój larw tego gatunku odbywa się prawdopodobnie również w szyszkach sosny lub innym materiale lęgowym.

Acmaeops marginata (F.) należy do gatunków palearktycznych rozprzesztrzenionych od zachodniej Europy po Ocean Spokojny. W Polsce podawany był z 12 krain zoogeograficznych, przy czym wszędzie jako rzadki i sporadyczny (BURAKOWSKI i in., 1990; GUTOWSKI, 1992). Gatunek ten jest związany biologicznie z sosną pospolitą. Rozwój larwalny przechodzi pod korą grubych gałęzi, zwykle opanowanych przez grzyby (ŠVACHA i DANILEVSKY, 1988). Dojrzałe larwy *A. marginata* wypadają do gleby, gdzie po przezimowaniu przechodzą w maju przeobrażenie. W badanym drzewostanie znaleziono dorosłą larwę, w glebie mineralnej na głębokości około 3 cm, pod pokrywą ze ścióły i mchu (16 II 1995 leg. C. BYSTROWSKI), z której wyhodowano w warunkach laboratoryjnych imago samicy (10 III 1995). Pojaw imagines według danych z literatury ma miejsce od maja do sierpnia (BURAKOWSKI i in., 1990). W pułapki *A. marginata* odławiał się od końca maja do początku lipca. Postacie dojrzałe tej kózki są bardzo rzadko znajdowane na dnie drzewostanu na ściętych sosnach i prawie w ogóle na kwiatkach, co potwierdzają obserwacje z Ostrowi Mazowieckiej. Prawdopodobnie imagines większość życia spędzają w koronach drzew, gdzie znajdują odpowiedni materiał lęgowy i odbywają żer uzupełniający na kwiatostanach męskich sosny.

Podsumowanie i wnioski

Badania przeprowadzone w drzewostanach sosnowych Ostrowi Mazowieckiej wykazały związek gatunków antofilnych odławianych w pułapki Moericke'go z koronami drzew nawet po okresie kwitnienia sosny, co może świadczyć o innym źródle pokarmu uzupełniającego, na przykład spadzi. Większość antofilnych kózkowatych odławianych w miski w ogóle nie była obserwowana na dnie drzewostanu z uwagi na brak kwiatów. Odnotowano jednocześnie zupełny brak w pułapkach gatunków nie odwiedzających kwiatów, takich jak *Acanthocinus aedilis* (L.) i *Monochamus galloprovincialis pistor* (GERM.), często obserwowanych pod okapem drzew, szczególnie na stosach drewna sosnowego. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku pospolitego w końcu lipca i sierpniu *Corymbia rubra* (L.), stwierdzonego w miskach tylko raz, co świadczy o preferowaniu przez ten gatunek niższych warstw drzewostanu. Licznie odłowione okazy gatunków uchodzących za rzadkie, jak *Cortodera femorata* (F.) a szczególnie *Acmaeops marginata* (F.), znanego do tej pory z Niziny Mazowieckiej na podstawie jednego tylko okazu (BURAKOWSKI i in., 1990), pozwalają sądzić, że zastosowanie żółtych pułapek jest w tych warunkach dużo skuteczniejsze od tradycyjnych odłowów będących w dużej mierze dziełem

przypadku. Pułapki Moericke'go nastawione są przede wszystkim na odławianie gatunków antofilnych, być może zmodyfikowanie tej metody przez dodanie powierzchni ekranowych wyłapujących przelatujące owady pozwoliłoby zwiększyć ich łowność w stosunku do gatunków nie odwiedzających kwiatów. Zastosowanie takich pułapek byłoby ważnym uzupełnieniem przede wszystkim w kompleksowych badaniach zoocenologicznych prowadzonych w różnych typach drzewostanów.

PIŚMIENNICTWO

- BIAŁOBOK S., BORATYŃSKI A., BUGAŁA W. (red.), 1993: *Biologia sosny zwyczajnej*. Sorus, Poznań – Kórnik, 624 ss.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1990: Chrząszcze *Coleoptera*, *Cerambycidae* i *Bruchidae*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 15: 1–312.
- GUTOWSKI J. M., 1992: Kózkowate (*Coleoptera: Cerambycidae*) Roztocza. *Fragm. Faun.*, 35: 352–383.
- GUTOWSKI J. M. (w druku): Changes in communities of longhorn and buprestid beetles (*Coleoptera: Cerambycidae, Buprestidae*) accompanying the secondary succession of the pine forests of Puszcza Białowieska. *Fragm. Faun.*
- ŠVACHA P., DANILEVSKY M. L., 1988: Cerambycid larvae of Europe and Soviet Union (*Coleoptera, Cerambycoidea*). Part III. *Acta Univ. Carol. – Biol.*, 32: 1–205.

Nowe dane o rozmieszczeniu niektórych gatunków ryjkowców
(*Coleoptera, Curculionidae*) w Polsce

New data on the distribution of some weevil species (*Coleoptera, Curculionidae*)
in Poland

JERZY SZYPUŁA, MAREK WANAT

Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT. *Ceutorhynchus sisymbrii* DIECKMANN has been found in Poland (Gródek and Ślipcze near Hrubieszów, E Poland) for the first time. The occurrence of *Acalles misellus* BOHEMAN in Poland (Wolin Is.) is confirmed. The second locality of *Rhynchaenus smreczynskii* DIECKMANN in Poland and new records of other 23 weevil species are reported. *Cerithium minor* L. is supposedly the host plant of *Mogulones t-album* (GYLLENHAL) in Poland.

W notatce tej prezentujemy dane o 26 rzadko spotykanych bądź nowych gatunkach *Curculionidae* w faunie Polski, uzyskane w ostatnich kilku latach. Większość okazów została zebrana w trakcie naszych badań terenowych, pozostałe pochodzą ze starszych kolekcji muzealnych lub zostały nam przekazane przez Kolegów (Lech BOROWIEC, Grzegorz GABRYŚ, Dariusz IWAN, Janusz SAWONIEWICZ), którym składamy za to serdeczne podziękowania. Ponieważ szczegółowe omówienie rozmieszczenia polskich ryjkowców znalazło się ostatnio lub wkrótce znajdzie się w kolejnych tomach Katalogu Fauny Polski (BURAKOWSKI i in., 1993; kolejne tomy w druku i przygotowaniu), uznaliśmy za stosowne zrezygnować w wielu wypadkach z wymieniania znanych dotychczas stanowisk poszczególnych gatunków. Krainy, z których dany gatunek podany jest po raz pierwszy oznaczono gwiazdką. Inicjały w nawiasach (JS, MW) określają autora, w którego kolekcji znajdują się okazy dowodowe.

Peritelus familiaris BOHEMAN, 1834

– Beskid Wschodni*: Jaworze Dolne ad Pilzno (kod UTM: EA23), 23 V 1995,
130 exx. (JS, MW).

Trachyploeus angustisetulus HANSEN, 1915

- Wyżyna Małopolska: Rogów ad Koluszki (DC24), 10 X 1976, 1 ex., 12 XI 1976, 3 exx.; Skowronno ad Pińczów (DA69), 11 V 1991, 1 ex. (MW).
- Roztocze*: Józefów Biłgorajski (FA49), 12 VI 1987, 2 exx., leg. G. GABRYŚ; Krasnobród (FB50), 19–24 VI 1990, 1 ex. (MW).
- Śląsk Dolny: Chrzastawa Wielka ad Wrocław (XS56), 4 exx. (MW).
- Sudety Zachodnie*: Góry Bystrzyckie: Poniatów (XR16), 22 VII 1986, 1 ex. (MW).

Polydrusus inustus GERMAR, 1824

- Śląsk Dolny*: Wrocław-Gaj, sztucznie usypane wzgórze przy ul. Bardzkiej (XS46), 4 V 1994, 33 exx. (JS, MW).

Ten nielotny ryjkowiec jest z pewnością niedawnym przybyszem na Dolnym Śląsku; oderwany charakter stanowiska we Wrocławiu, sąsiedztwo ogródków działkowych i linii kolejowej wyraźnie sugerują zawleczenie go przez człowieka. Według MAZURA (1994), który omawia szczegółowo rozmieszczenie i drogi rozprzestrzeniania się *P. inustus* z rejonu Morza Kaspijskiego, także do Warszawy, Krakowa i Poznania został ten ryjkowiec zawleczony.

Brachysomus hirtus (BOHEMAN, 1845)

- Beskid Wschodni: Hołubla ad Przemyśl (FA11), 4–6 V 1995, 83 exx. (JS, MW); Brylińce ad Przemyśl (FA10), 5 V 1995, 4 exx. (MW).

W obu przypadkach gatunek ten wysiewano ze ściółki leśnej w miejscach zacienionych, ale suchych, w Brylińcach spod pnia starego dębu i gęstych krzewów na skraju lasu, w Hołubli na stromym zboczu porośniętym lasem mieszanym, z reguły w miejscach zupełnie pozbawionych runa i w zagłębieniach z grubą warstwą opadłych liści i gałązek, razem z *Adexius scrobipennis* GYLLENHAL, *Acallocrates denticollis* (GERMAR) i kilkoma gatunkami z rodzaju *Acalles*. W Polsce bardzo rzadki, podany z okolic Warszawy, Raciborza i dwóch stanowisk w okolicach Przemyśla, ale od ponad 60 lat nie łowiony.

Brachysomus dispar PENECKE, 1910

- Beskid Wschodni: Hołubla ad Przemyśl (FA11), 4–6 V 1995, 133 exx. (JS, MW); Brylińce ad Przemyśl (FA10), 5 V 1995, 32 exx. (MW).

Na obu stanowiskach wysiewany razem z *B. hirtus*. U nas znany tylko z okolic Przemyśla jako *B. subnudus* (SEIDLITZ), który jednak zgodnie z ostatnimi ustaleniami KOŠTÁLA (1991) jest odrębnym gatunkiem występującym w Austrii, na Węgrzech, Morawach i Słowacji. *B. dispar* ma bardziej wschodni typ rozmieszczenia, stwierdzony został na Ukrainie (Podole), w Rumunii (Siedmiogród), na Węgrzech i Słowacji. Podobnie jak *B. hirtus*, gatunek ten nie był łowiony w Polsce od kilkudziesięciu lat. Doniesienia z końca XIX w.

o występowaniu *B. subnudus* na Dolnym Śląsku wymagają weryfikacji, nie wiadomo bowiem, którego gatunku dotyczyły.

Bagous diglyptus BOHEMAN, 1845

- Śląsk Dolny: Chrząstawa Wielka ad Wrocław (XS66), 27 IV 1994, 1 ex. złowiony do czerpaka na pastwisku obficie porośniętym skalnicą ziarenkową – *Saxifraga granulata* L. (JS).

Jeden z najrzadszych gatunków rodzaju, znany u nas dotąd z trzech stanowisk. Na Dolnym Śląsku podawany z Legnicy na początku XX w.

Dorytomus reussi FORMANEK, 1908

- Śląsk Dolny*: Jelcz (XS65), 12 III 1994, 1 ex. (MW).
- Wyżyna Małopolska*: Inowódz nad Pilicą (DC40), 19 VII 1983, 7 exx. (MW).

Thryogenes atrirostris LOHSE, 1991

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska*: Ruda Milicka ad Milicz (XT61), 14 V 1983, 2 exx., leg. L. BOROWIEC (MW).
- Śląsk Dolny*: Wrocław-Niskie Łąki (XS46), 14 V 1994, 6 exx. (MW).

Acalles misellus BOHEMAN, 1844

- Pobrzeże Bałtyku: Wolin: Lubin (VV66), 3 V 1991, 56 exx. (JS, MW), 11 VIII 1991, 15 exx. (MW).

Dopiero niedawno wyodrębniony przez L. DIECKMANNA, po gruntownej rewizji grupy gatunków spokrewnionych z *A. echinatus* i *A. parvulus*, jest gatunkiem atlantyckim występującym w północnych Niemczech, Danii, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Francji. W pracy tej (DIECKMANN, 1982) oraz w popularnym dziele „Die Käfer Mitteleuropas” (KIPPENBERG, 1983; KOCH, 1992) *A. misellus* wymieniony został z wyspy Uznam i ogólnikowo z Pomorza, a na tej podstawie zaliczony do naszej fauny w wykazie chrząszczy Polski (MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1992). Obecne doniesienie jednoznacznie potwierdza występowanie tego gatunku w granicach Polski. Zbieraliśmy go z opadłych gałązek różnych drzew liściastych, głównie jesionu i buka.

A. misellus zaliczony został przez DIECKMANNA (l. c.) do grupy *A. parvulus* charakteryzującej się m.in. gęsto rozmieszczonymi, okrągłymi, przylegającymi łuskami na przedpleczu i pokrywach oraz obecnością podłużnych skupień ciemnych, podniesionych łusek na drugim i często na czwartym zagoniku pokryw – w 1/3 i nieco za połową długości. Są to praktycznie jedyne cechy różniące tę grupę gatunków od grupy *A. echinatus*, w dodatku nie zawsze jednoznacznie wyrażone właśnie u *A. misellus* (część łusek na przedpleczu jest wyraźnie wydłużona, a skupienia ciemnych łusek na drugim zagoniku są

zredukowane do pojedynczych łusek lub nawet zanikają u wielu mniejszych okazów z Wolina). Dodatkowo kształt prącia u gatunków z obu wymienionych grup wykazuje daleko idące podobieństwa, wydaje się zatem, że wyróżnianie tych grup gatunków nie ma taksonomicznego uzasadnienia. Wśród występujących w Polsce gatunków rodzaju, *A. misellus* najbardziej przypomina kształtem ciała *A. petryszaki* DIECKMANN (u *A. echinatus* (GERMAR) i *A. commutatus* DIECKMANN przedplecze jest wyraźnie większe w stosunku do pokrywy), natomiast budową prącia – *A. echinatus* (u *A. petryszaki* boki prącia są lekko zaokrąglone, a nie prostolinijnie zwężone ku szczytowi, a u *A. commutatus* szczyt prącia oglądany z profilu jest lekko zadarty do góry). Cechy diagnostyczne wymienionych gatunków są dokładniej omówione w pracy DIECKMANN (1982).

Baris nesapia FAUST, 1887

- Pojezierze Mazurskie*: Grajewo (EE94), IV 1949, 1 ex., leg. R. BIELAWSKI (coll. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa).

Pelenomus velaris (GYLLENHAL, 1827)

- Wyżyna Lubelska*: Ślipcze ad Hrubieszów (KS92), 23 VI 1994, 65 exx. (JS, MW).

Ceutorhynchus scrobicollis NERESHEIMER et WAGNER, 1924

- Śląsk Dolny*: Wrocław-Wojnów (XS56), 10 X 1971, 1 ex., leg. L. BOROWIEC (MW), 22–24 IV 1990, 2 ex. (JS); Wrocław-Sępólno (XS46), 29 V 1989, 3 exx. (JS); Wrocław, Ogród Zoologiczny (XS46), 5 V 1991, 1 ex. (MW); rezerwat „Łacha Jelcz” (XS65), 24 IV 1994, 1 ex. (JS).
- Beskid Wschodni*: Hołubla ad Przemyśl (FA11), 4 V 1995, 2 exx. (JS, MW), 27 VI 1995, 1 ex. (JS); Brylińce ad Przemyśl (FA10), 5 V 1995, 1 ex. (JS).

U nas najrzadszy z ryjkowców żyjących monofagicznie na czosnaczku *Alliaria officinalis* L., znany z Krakowa, a ostatnio podany z Bieszczadów i Bielinka nad Odrą.

Ceutorhynchus alliariae H. BRISOUT, 1860

- Pobrzeże Bałtyku*: Wolin: Międzyzdroje i Lubin (VV67/66), 1–3 V 1991, 20 exx. (JS, MW).
- Śląsk Dolny: Lubiąż (XS08) i Grodzanów ad Brzeg Dolny (XS17), 1 V 1993, 35 exx. (JS, MW).
- Wyżyna Małopolska*: Góry Pieprzowe ad Sandomierz (EB51), 23 V 1994, 2 exx. (JS), 30 IV 1995, 14 exx. (JS, MW).
- Wyżyna Lubelska*: Kazimierz Dolny (EB68), 5 VI 1992, 2 exx., leg. J. SAWONIEWICZ (MW).

- Nizina Sandomierska: Bolestraszyce ad Przemyśl (FA32), 7 V 1995, 1 ex. (MW).
- Sudety Zachodnie: Rezerwat „Wąwóz Myśluborski” ad Jawor (WS75), 21 V 1995, 1 ex.

W ostatnich latach częstotliwość stwierdzeń tego gatunku niebywale wzrosła. Jeszcze w połowie lat 70-tych znany był tylko z okolic Tarnowa i Przemyśla, na podstawie przedwojennych danych. Obecnie stwierdzono go już na przeszło 20 stanowiskach w 10 krainach, brak go jeszcze tylko na północno-wschodnich obszarach kraju. Wydaje się więc, że należy on do gatunków rozszerzających swój zasięg w Polsce. Na Dolnym Śląsku jest znacznie rzadszy i mniej liczny od żyjącego na tej samej roślinie *C. roberti* GYLL., jedynie w Lubiążu oba gatunki złowiono w równie dużej liczbie egzemplarzy.

Ceutorhynchus constrictus (MARSHAM, 1802)

- Pobrzeże Bałtyku*: Wolin: Międzyzdroje i Lubin (VV67/66), 1-3 V 1991, 11 exx. (JS, MW).

Ceutorhynchus plumbeus CH. BRISOUT, 1869

- Śląsk Dolny*: Wrocław, Wyspa Opatowicka (XS46), 31 V 1989, 1 ex. (JS); Wrocław, Ogród Botaniczny (XS46), 5 VII 1989, 3 exx. (JS, MW); Leśna Woda ad Oława (XS74), 24 IV 1994, 1 ex. (MW).
- Roztocze*: Krasnobród (FB50), 28 VI 1990, 4 exx. (JS, MW).

Ceutorhynchus turbatus SCHULTZE, 1903

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska*: Grębocice ad Głogów (WT81), 12 V 1994, 29 exx. (JS).
- Śląsk Dolny*: Wrocław-Sępolno, Most Swojczycki (XS46), 5-9 V 1990, 31 exx., 3 V 1993, 93 exx.; Wrocław-Gaj, ul. Bardzka (XS46), 4 V 1994, 21 exx. (JS, MW).

Ceutorhynchus parvulus CH. BRISOUT, 1869

- Śląsk Dolny*: Kamieniec Wrocławski (XS55), 31 V - 3 VI 1992, 33 exx., 8 V 1994, 1 ex. (JS, MW).
 - Wyżyna Małopolska*: Gacki ad Pińczów (DA79), 31 V 1991, 1 ex. (JS).
- Jeden z rzadszych gatunków rodzaju, podany z okolic Krakowa, Przemyśla oraz ogólnie ze Śląska.

Ceutorhynchus scapularis GYLLENHAL, 1837

- Wyżyna Lubelska*: Gródek ad Hrubieszów (GB03), 30 IV 1984, 2 exx., 20 V 1985, 5 exx. (MW).

- Roztocze*: Biała Góra ad Tomaszów Lub. (FA79), 8 VI 1987, 1 ex., leg. D. IWAN; Krasnobród (FB50), 22 VI 1990, 3 exx. (JS, MW).

Ceutorhynchus rhenanus SCHULTZE, 1895

- Śląsk Dolny*: Wrocław, Ogród Botaniczny (XS46), 5 VII 1989, 1 ex. (JS); Wrocław-Biskupin, ul. Pautscha (XS46), 25 VII 1991, 1 ex. (MW); Wrocław-Sępolno (XS46), 16 VII 1994, 1 ex. (JS).

We Wrocławiu łowiony na *Erysimum cheiranthoides* L. Z zachodniej części kraju dotąd nie podawany.

Ceutorhynchus sisymbrii DIECKMANN, 1966

- Wyżyna Lubelska*: Gródek ad Hrubieszów (GB03), 27 V 1994, 41 exx. (JS), 25 VI 1994, 135 exx. (JS, MW); Ślipcze ad Hrubieszów (KS92), 23 VI 1994, 1 ex. (JS).

Zbierany na stuliszu Loesela – *Sisymbrium loeselii* L., porastającym południowe zbocze niewielkiego pagórka nad Huczwą i lokalnie miedze (Gródek) oraz zarośla nad Bugiem (Ślipcze). Gatunek dotąd nie notowany w Polsce, uwzględniony jednak w kluczu do oznaczania polskich ryjkowców (SMRECZYŃSKI, 1974). Poza Polską znany jest m.in. z południowych Niemiec (Saksonia, Turynia), Czech i Moraw, Słowacji oraz Ukrainy (również z zachodniego Podola). Jego obecność w granicach naszego kraju nie jest więc zaskoczeniem, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę, że klimat w ostatnich latach sprzyja ekspansji gatunków ciepłolubnych, a roślina żywicielska stała się już pospolitym chwastem na większości obszaru Polski. Wśród gatunków rodzaju *Ceutorhynchus* z 6-członowym biczykiem czułków, *C. sisymbrii* jest najbardziej zbliżony do *C. pulvinatus*, zwłaszcza krępym kształtem ciała, tępo obcięzonymi ostrogami na środkowych i tylnych goleniach samca oraz stosunkowo długim ostatnim członem stóp (wyraźnie dłuższym niż u *C. pyrrhorhynchus* i *C. rhenanus*). Różni się jednak od niego wyraźnie dwubarwnymi nogami, z żółto- lub czerwono-brunatnymi goleniami, znacznie jaśniejszymi od stóp i większej części ud oraz jasnobrunatnym zabarwieniem niemal całego ryjka u samca.

Ceutorhynchus pumilio (GYLLENHAL, 1827)

- Roztocze*: Zwierzyniec (FB30), 5 VI 1989, 3 exx., 29 VI 1990, 2 exx. (MW).

Ethelcus denticulatus (SCHRANK, 1871)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Szczyglice ad Głogów (WT72), 3 V 1994, 11 exx. (JS, MW).

We wschodniej i południowej części kraju dość częsty, w zachodniej Polsce nie łowiony od prawie 100 lat.

Mogulones t-album (GYLLENHAL, 1837)

- Roztocze: Kąty II ad Zamość, Wieprzecka Góra (FB51), 20 VI 1990, 4 exx., 28 VI 1990, 2 exx., 20–26 VI 1994, 19 exx. (JS, MW).

Wieprzecka Góra pozostaje wciąż jedynym znanym stanowiskiem tego gatunku w Polsce. Wszystkie wymienione okazy złowiono do czerpaka z ośmią-
łu mniejszego *Cerintho minor* L., na którym z pewnością następuje rozwój tego
ryjkowca. Wspólnie z nim łowiono bardzo licznie *M. ornatus* (GYLLENHAL,
1837). Farbownik lekarski *Anchusa officinalis* L., podawany w literaturze jako
główna roślina żywicielska *M. t-album*, nie został przez nas w ogóle stwierdzony
na tym stanowisku.

Mecinus heydeni WENCKER, 1866

- Śląsk Dolny*: Pątnów Legnicki (WS87), 30 IV 1994, 1 ex. (MW).

Cionus olens (FABRICIUS, 1792)

- Wyżyna Małopolska*: Dwikozy ad Sandomierz (EB52), 1 V 1995, 3 exx. (JS,
MW).

Rhynchaenus smreczynskii DIECKMANN, 1958

- Wyżyna Lubelska*: Gródek ad Hrubieszów (GB03), 22–25 VI 1994, 5 exx.
(JS, MW).

Drugie stanowisko w Polsce, dotychczas znany tylko z Puszczy Białowies-
kiej.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1993: Chrząszcze – *Coleoptera*, Ryjkowce
– *Curculionidae*, część 1. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 19: 1–304.
- DIECKMANN L., 1982: *Acalles* – Studien (*Coleoptera*, *Curculionidae*). Entomol. Nachr. Ber., 26:
195–209.
- KIPPENBERG H., 1983: Unterfamilie: *Cryptorhynchinae*. [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G.
A., Die Käfer Mitteleuropas, Goecke & Evers Verlag, Krefeld, 11: 159–171.
- KOCH K. CH., 1992: Die Käfer Mitteleuropas – Ökologie, Band 3. Goecke & Evers Verlag, Krefeld,
389 ss.
- KOŚTÁL M., 1991: Revision of the *Brachysomus subnudus* – group (*Coleoptera*: *Curculionidae*).
Elytron, 5: 103–110.
- MAZUR M., 1994: Die Verbreitung und die Migrationen des *Polydrusus inustus* GERMAR, 1824
(*Coleoptera*: *Curculionidae*). Pol. Pismo Entomol., 63: 113–132.

- MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1992: *Coleoptera* – Chrząszcze. [W:] RAZOWSKI J. (red.), Wykaz zwierząt Polski, Tom III, Krakowskie Wydawnictwo Zoologiczne, Kraków: 7–197.
- SMRECZYŃSKI S., 1974: Ryjkowce – *Curculionidae*. Podrodzina *Curculioninae*. Plemiona: *Barini*, *Coryssomerini*, *Ceutorhynchini*. Klucze do Oznaczania Owadów Polski, Warszawa, XIX, 98e: 1–180.

Obserwacje nad bionomią i ekologią *Gilpinia pallida* KL.
(Hymenoptera, Diprionidae)

Data on bionomy and ecology of *Gilpinia pallida* KL. (Hymenoptera,
Diprionidae)

ROBERT LUTEREK

Katedra Entomologii Leśnej AR, ul. Wojska Polskiego 71 c, 60-625 Poznań

ABSTRACT. Data on bionomy and ecology of *Gilpinia pallida* KL. were obtained in some forest areas in western Poland in the years 1970–1994. Some morphological features of developmental stages, time of emergence of imagines and their lifespan are given.

Wstęp

Boreczniki, to grupa błonkówek, które obecnie uważane są za jedne z bardzo groźnych, często gradacyjnych, szkodników. Różne kryteria ich gospodarczego znaczenia wynikały z braku znajomości tych szkodników charakteryzujących się specyficznymi procesami dynamiczno-populacyjnymi. Skutkiem tego w przeszłości było słabe zainteresowanie tą grupą owadów. Stąd też zarówno biologia, jak i ekologia wielu gatunków boreczników jest jeszcze niedostatecznie poznana. Wzrost zainteresowania borecznikami spowodował, że obecna literatura na ich temat jest obszerna, jednak odnosi się to przeważnie do gatunków masowo występujących, takich jak *Diprion pini* L., *Diprion simile* HTG., czy też *Gilpinia frutetorum* F. lub *Neodiprion sertifer* GEOFFR. Także *Gilpinia pallida* KL. (borecznik jasnobrzuchy), jeden z bardziej szkodliwych gatunków, znany z dość częstych masowych pojawów, wielokrotnie był przedmiotem badań. Jednak – jak do tej pory – nie wyjaśniono do końca wszystkich aspektów jego bionomii i ekologii. Stał się on przedmiotem naszych badań z tego też względu, że niekiedy wiadomości o tym gatunku mają charakter fragmentarycznych obserwacji lub wzmiankowane tylko w opracowaniach typu podręcznikowego dają jedynie bardzo ogólną wiedzę o tym gatunku. Szczegóły dotyczące tej bardzo ciekawej i niekiedy bardzo groźnej grupy szkodników znajdują się w innych opracowaniach autora (GRALICKI, LUTEREK, 1979;

LUTEREK i in., 1982, 1993). Obserwacje nad bionomią i ekologią tego szkodnika poczyniono w latach 1970–1994 na terenie Puszczy Noteckiej oraz drzewostanów nadleśnictwa Durowo i Zielonka (nadleśnictwa Doświadczalnego Akademii Rolniczej w Poznaniu).

Morfologia stadiów rozwojowych

Jaja krępe. Wszystkie obserwowane jaja miały zabarwienie seledynowe. Nigdy nie spotkano jaj o kolorze białym, jak niekiedy podaje literatura przedmiotu (GÓRNAŚ, 1990). Larwa jest bardzo podobna do larwy borecznika sosnowca, szczególnie w L¹ do L³. Najistotniejszą jest różnica w kolorze plam nad nogami odwłokowymi, jak podaje GÓRNAŚ (1990) – w kształcie kropki i leżącej kreski. Obserwacje te pokrywają się z innymi badaniami. U borecznika sosnowca plamy te są matowo-czarne (jeśli występują), natomiast u borecznika jasnobrzuchego szarozielone. Oprócz tego u badanego borecznika ciało jest paskowate o długości do 20 mm; larwy borecznika sosnowca są dużo większe i niejednokrotnie dochodzą do 30 mm. Kokon – mały (w stosunku do innych gatunków boreczników), o cienkich ścianach, bardzo różnie ubarwiony, najczęściej matowy, w większości przypadków ciemnoszary. GÓRNAŚ (1990) podaje, że najczęściej spotykał kokon szarozłocisty; w obserwowanej przez nas lokalnej gradacji tego szkodnika takiego koloru kokonów nie zauważono. Na powierzchni kokonu przedza; środek kokonu żółto- lub brązowo-żółty.

Opis morfologiczny stadiów rozwojowych (szczególnie kokonów) jest zbliżony bardziej do badań nad tym gatunkiem przeprowadzonych przez KURIRA (1977), niż do obserwacji GÓRNAŚA (1990).

Nowe dane z biologii i ekologii gatunku

Początek lotu owadów w analizowanym drzewostanie zawsze w pierwszej dekadzie kwietnia. Samce lęgną się w ciągu 6 dni. Wylęg samic jest bardziej rozciągnięty w czasie i dochodzi nieraz do ca 20 dni (hodowla w warunkach laboratoryjnych nie daje tak wyraźnych różnic). Intensywny wylęg obserwowano między godziną 10 a 13 (do 90%). W godzinach popołudniowych do 10%. Długość życia samic wynosi 4–16 dni, przy czym największa liczba osobników żyła ca 8 dni – do 30%. Samce żyją krócej – 4–8 dni, a największa ich liczba żyła ca 5 dni (do 50% analizowanej populacji). Można powiedzieć, że średnio samice żyją prawie dwukrotnie dłużej.

Oprzędzanie pierwszej generacji szkodnika następowało głównie na pędach głównych, tak na drzewach całkowicie objedzonych (brak igliwia na skutek żeru), jak i drzewach nie objedzonych. Wspólne oprzędzanie nie jest regułą. Świadczą o tym następujące dane. W jednym przypadku stwierdzono 1 kokon (70%), 2 kokony (22%), 3–4 kokony (ca 8%) na pędzie głównym; w innym dane te wynoszą odpowiednio 1 kokon – 81%, 2 kokony – 14%, 3 do 4 kokony – 5%.

Szkodnik nie zwalczany w okresie masowego pojawu może doprowadzić na terenie występowania do gołozerów – zniszczenia igliwia do 90–100%.

Na zakończenie należy stwierdzić, że *Gilpinia pallida* jest jednym z najważniejszych gatunków z podrodziny *Diprioninae* nie tylko dlatego, że ma on tendencję do występowania gradacyjnego, ale również dlatego, że jego pojawienie się jest niekiedy niespodziewane. Dzieje się tak chociażby z tego powodu, że jego kokony zimowe, dość często ukryte w szczelinach kory, są w tzw. „próbnych poszukiwaniach szkodników sosny” pomijane. Jego podobieństwo do współwystępującego z nim borecznika sosnowca sytuacji w tym zakresie również nie ułatwia.

PIŚMIENNICTWO

- GÓRNAŚ E., 1990: Boreczniki. Warszawa, PWRiL, 160 ss.
- GRALICKI L., LUTEREK R., 1979: Z badań nad borecznikiem *Gilpinia variegata* HTG. (*Diprion variegata* HTG.) w czasie jego masowego występowania. PTPN, Prace Kom. Nauk Roln. Kom. Nauk Leśn., **48**: 21–28.
- KURIR A., 1977: Beobachtungen zur Bionomie der Blassen Kieferbuslahornblattwespe, *Diprion pallidum* KLUG (*Hym. Diprionidae*) während der Gradation in Klarnten 1971/1972. Z. A. ang. Ent., **48**, 2: 155–163.
- LUTEREK R., GRALICKI L., KRYSZEK J., 1982: Miejsca sporządzania oprzędów przez boreczniki sosnowe (*Hymenoptera, Tenthredinidae*). PTPN, Prace Kom. Nauk Roln. Kom. Nauk Leśn., **52**: 61–66.
- LUTEREK R., SZMIDT A., ŁABĘDZKI A., 1993: Problemy doskonalenia metod prognozowania boreczników (*Diprionidae, Hymenoptera*). Prace IBL, **B, 17**: 98–103.
- LUTEREK R., w druku. Najważniejsze boreczniki sosnowe Polski ze szczególnym uwzględnieniem ich prognozowania. Poradnik Leśnika.

RECENZJE

RONKAY G., RONKAY L., 1994 i 1995: *Noctuidae Europaeae. Cuculliinae I i II*. Entomological Press, Soro, Vol. 6: 282 ss., Vol. 7: 224 ss.

W monograficznym cyklu *Noctuidae Europaeae*, po tomie 1 i 2 omawiających podrodzinę *Noctuinae*, ukazały się kolejne dwa tomy: 6 i 7 prezentujące podrodzinę *Cuculliinae*. Zgodnie z założeniem cyklu oraz przyjętym tytułem, w książce omówiono wszystkie gatunki zarejestrowane dotychczas na terenie Europy, należące do omawianej podrodziny.

Ze względu na znaczną objętość, praca ukazała się w dwóch tomach, odpowiednio: tom 6 w 1994 roku oraz tom 7 w 1995 roku. Książka wydrukowana jest w formie dwuszpaltowej w języku angielskim i francuskim. Z całą pewnością zwiększa to krąg jej odbiorców.

Dzieło rozpoczyna krótkie wprowadzenie sygnalizujące niestabilizowanie klasyfikacji *Noctuidae* na obecnym etapie poznania; związane jest to z brakiem systematycznych rewizji dotyczących większości podrodzin. Autorzy przedstawiają podrodzinę *Cuculliinae* w najnowszym ujęciu systematycznym, gdzie obejmuje ona jedynie plemiona: *Cuculliini*, *Oncocnemidini*, *Feraliini* i *Psaphidini*. Wiele rodzajów z plemienia *Xylenini* w najnowszym ujęciu systematycznym, ze względu na pokrewieństwa, przeniesiono do podrodzin *Amphipyrinae* i *Hadeninae*.

Systematyczny przegląd gatunków poprzedzony jest krótkim rozdziałem omawiającym filogenezę i zoogeografię omawianej podrodziny. Autorzy wskazują, że nawet tak ograniczona podrodzina jak *Cuculliinae* jest nadal dużą grupą, obejmującą dwa liczne plemiona *Cuculliini* i *Oncocnemidini*, które w zależności od rozpatrywanych cech są mniej lub bardziej oddalone od siebie.

W zaprezentowanym przeglądzie systematycznym omówiono kolejne gatunki, przedstawiając dla każdego dane bibliograficzne dotyczące opisu, synonimikę oraz uwagi taksonomiczne. Dokładnie omówiono cechy diagnostyczne z przedstawieniem wyraźnych rycin narządów kopulacyjnych samców i samic dla wszystkich gatunków. Omówiona jest także biologia gatunków z podaniem roślin żywicielskich. Charakterystykę każdego gatunku kończy krótki opis rozszedlenia na świecie, a na załączonej mapce zobrazowane jest występowanie na terenie Europy.

Na załączonych, poza tekstem, tablicach barwnych zobrazowane są wszystkie gatunki, najczęściej po kilka osobników dla zobrazowania zakresu zmienności. Dla części gatunków zamieszczono także barwne fotografie przedstawiające ich gąsienice.

Godnym podkreślenia jest fakt starannego wydania książki pod względem edytorskim. Pewnym mankamentem jest jednak zamieszczenie części rysunków narządów kopulacyjnych jako reprodukcji rysunków wykonanych w ołówku, przez co są one mniej czytelne. Dodatkowo niefortunne było wprowadzenie w obu tomach tablic przedstawiających zdjęcia imagines i rysunki narządów kopulacyjnych przed całkowitym zakończeniem części tekstowej. W pierwszej chwili sprawia to wrażenie urwania tekstu, a urwane fragmenty, o objętości 3 stron w obu tomach, zagubione wśród rycin są trudne do odnalezienia.

Ogólnie jednak należy stwierdzić, że omawiana pozycja pod każdym względem prezentuje najwyższy poziom merytoryczny i jest fundamentalnym dziełem prezentującym całość współczesnej wiedzy o podrodzinie *Cuculliinae*. Z całą pewnością będzie ona stanowiła na wiele lat podstawowe źródło informacji dla lepidopterologów zajmujących się tą grupą motyli. Z podanych przyczyn czyni ją to godną polecenia wszystkim lepidopterologom interesującym się sówkowatymi Europy.

JANUSZ NOWACKI, Poznań

Przezierniki (*Lepidoptera*, *Sesiidae*) Wyżyny Łódzkiej

The clearwings (*Lepidoptera*, *Sesiidae*) of Łódź Upland

ZYGMUNT ŚLIWIŃSKI¹, JAN K. KOWALCZYK²

1. ul. Armii Krajowej 30 m 4, 94-046 Łódź

2. ul. Pieniny 20 m 1, 92-003 Łódź

ABSTRACT. 17 species of *Sesiidae* were recorded from Łódź Upland. There, the most common are *Synanthedon tipuliformis* and *Chamaesphecia empiformis*; the rarest are *Sesia melanocephala*, *Sesia crabroniformis* and *Bembecia ichneumoniformis*.

Znajomość motyli z rodziny *Sesiidae* wchodzących w skład fauny Polski wciąż jeszcze jest niezadowalająca. Dotyczy to zarówno faunistyki, jak i ekologii i biologii dużej części występujących u nas gatunków. Aktualnie wskazują na to BUSZKO i HOŁOWIŃSKI (1994) przy omawianiu występowania *Aegeria mesiaeformis* (HERR. – SCHÄFF.) na terenie naszego kraju.

Wyżyna Łódzka to szwasty obszar wysoczyzny o powierzchni około 100 tys. km², leżący na styku trzech krain: Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Niziny Mazowieckiej i Wyżyny Małopolskiej (CZAPLIŃSKI, SOSZYŃSKI, 1978). Obszar ten, pod względem występowania *Sesiidae*, zbadany jest nadzwyczaj słabo, bowiem z tak rozległego terenu wykazano dotychczas jedynie cztery gatunki: *Sesia melanocephala* DALM (JARISCH, 1942; SCHNAIDER, 1964), *S. apiformis* (CLERCK) (DOMINIK, 1966), *Pennisetia hylaeiformis* (LASP.) i *Synanthedon spheciformis* (DEN. et SCHIFF.) (ŚLIWIŃSKI, MARCINIAK, 1991).

Materiały do niniejszej pracy gromadzono w latach 1960–1995, głównie w okolicy Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego. Ponieważ jest to okres bardzo długi, więc w ostatnich trzech latach wzmożono intensywność poszukiwań terenowych, aby bardziej zaktualizować dane o stwierdzonych gatunkach przezierników i potwierdzić występowanie kilku dawniej wykrytych gatunków. Prócz materiałów własnych do opracowania włączono gatunki znajdujące się w zbiorze Pana J. KURZAWY z Tomaszowa Mazowieckiego oraz kilka gatunków ze zbiorów Muzeum Leśnego SGGW w Rogowie, za udostępnienie których bardzo dziękujemy. Składamy także serdeczne podziękowanie Panom:

prof. dr hab. J. BUSZCE, P. KAWCE, dr B. SOSZYŃSKIEMU i dr M. WANATOWI za ofiarowanie okazów kilku gatunków złowionych na badanym terenie. Materiał dowodowy jest przechowywany w zbiorze Z. ŚLIWIŃSKIEGO.

W pracy zastosowano następujące skróty: Ł – woj. łódzkie, P. – woj. piotrkowskie, Sk. – woj. skierniewickie, Si. – woj. sieradzkie, Rez. – rezerwat, P. K. – park krajobrazowy, BU. – J. BUSZKO, KA. – P. KAWKA, KO. – J. K. KOWALCZYK, KU. – J. KURZAWA, MI. – K. MINTUS, SO. – B. SOSZYŃSKI, ŚL. – Z. ŚLIWIŃSKI, WA. – M. WANAT.

Jeżeli po dacie połowu nie podano liczby zebranych okazów to znaczy, że był to pojedynczy okaz.

Systematyczny przegląd gatunków

Pennisetia hylaeiformis (LASPEYRES, 1801)

- Ł. – Łódź: Ruda Pabianicka (CC93), 2 IX 1987 (KO.), Park 1 Maja (CC93) (ŚLIWIŃSKI, MARCINIAK, 1991), Widzew (CC93), 8 VIII 1993 (KO.), 29 VII 1995 (KO.); Lublinek (CC83), 10 VII 1980 (MI.).
 P. – Uszczyn (DB19), 17 VIII 1970, na malinie *Rubus* L. (ŚL.); Rez. „Lubiaszów” (DC20), 7 IX 1974 (ŚL.).

Sesia apiformis (CLERK, 1759)

- Ł. – Łódź – Las Łagiewnicki (CC94), 8 VII 1958, in copula na liściu osiki (ŚL.); Rzgów – cmentarz wojenny (CC92), 7 VIII 1956, na osice (ŚL.).
 P. – Dzbanki n. Widawką (CB68), 26 VI 1940 (ŚL.); Modlica (CC92), 17 VII 1941, 4 exx. na pniaku osik (ŚL.); Tuszyn – Las (CC92), 25 VI 1953 (ŚL.); Koło (DC10), 19 VI 1959 (ŚL.); Meszcze (DC10), 19 VI 1960, kilka oprzędów wydobytych z ziemi w pobliżu pni topól (ŚL.); rez. „Lubiaszów” (DC20), 6 VII 1970 (ŚL.); Jeleń (DC30), 12 VII 1982 (KU.); Dąba Opoczyńska (DC40), 25 VI 1982 (KU.); Rez. „Konewka” (DC41), 2 VII 1985 (KU.); Tomaszów Mazowiecki (DC31), 24 VI 1984, 3 VIII 1985 (KU.).
 Sk. – Rogów – Arboretum (DC24) (DOMINIK, 1966); Rez. „Bażantarnia” (DC35), 8 VI 1993 (KO.).

Sesia crabroniformis (LEWIN, 1797)

- P. – Polanka koło Sulejowa (DB29), 21 VII 1960, ex larwa ze szczapy osikowej (ŚL.), stanowisko już nie istnieje gdyż zostało zalane przez wody Zalewu Sulejowskiego.

Sesia melanocephala DALMAN, 1816

- P. – Gałkówka (DC13) (JARISCH, 1942); Tuszyn (CC92) (SCHNAIDER, 1964);
 Rez. „Lubiaszów” (DC20), 10 VII 1974, na liściu osiki (ŚL.); Twarda
 (DC30), 21 V 1993 (KU.).
- Sk. – Rogów (DC24) (SCHNAIDER, 1964).

Paranthrene tabaniformis (ROTTENBURG, 1775)

- Ł. – Łódź: Park im. Piłsudskiego (CC93), 18 VI 1942 i 10 VI 1945, wyhodowane z grubych gałęzi osiki (ŚL.), Ruda Pabianicka (CC93), 22 VI 1943, na liściach wierzby (ŚL.), Las Łagiewnicki (CC94), 12 VII 1961, wyhodowany z gałęzi wierzby (ŚL.); Krogulec koło Zgierza (CC84), 15 VI 1933, wyhodowany z gałęzi wierzby uszatej *Salix aurita* L. (ŚL.).
- P. – Dzbanki n. Widawką (CB68), 17 VI 1940, na liściu osiki (ŚL.); Modlica (CC92), 11–12 VI 1961, 3 exx. wyhodowane z gałęzi wierzby iwy *Salix caprea* L. (ŚL.).
- Si. – Barycz (CC71), 28 VI 1940 (ŚL.).
- Sk. – Budy Grabskie (DC46) (Bolimowski P. K.), 22 V 1993 (Ko.).

Synanthedon cepiformis (OCHSENHEIMER, 1808)

- P. – Tuszynek (CC92), 4 VII 1980 (WA.), Nadl. Błogie (DB29), 19 VII 1993, na baldachu (KU.).

Synanthedon conopiformis (ESPER, 1782)

- Ł. – Łódź – Las Łagiewnicki (CC94), 16 VII 1980, 2 exx. na szczapach dębowych (SO.), Las Łagiewnicki – Smolarnia, 26 VI 1994, 2 exx. w pobliżu dziupli dębowych (SO.).
- P. – Jarosty (DC00), 10 VI 1960, na liściu lipy (ŚL.); Rez. „Konewka” 2 i 8 VI 1983, 2 exx. w pobliżu dziupli dębowych (SO.), 19 VII 1987 (KU.).
- Sk. – W Muzeum Leśnym SGGW w Rogowie (DC24) znajduje się 1 ex. zebrany przez M. STUGLIKA w Lasach Rogowskich.

Synanthedon culiciformis (LINNAEUS, 1758)

- Ł. – Łódź – Park im. Piłsudskiego (CC93), 23 V 1943, na pniaku brzożowym (ŚL.), Las Łagiewnicki (CC94), 16 V 1989, na baldachach (Ko.); Rydzyny (CC82), 13 V 1948, wyhodowany z oprzędu znalezionej przy pniaku brzożowym w ziemi (ŚL.).
- P. – Modlica (CC92), 24 V 1950, na liściu młodej brzozy na podmokłej łące (ŚL.); Jarosty (DC00), 2 VII 1958, na liściu wierzby iwy *Salix caprea*

- L. (ŚL.); Dzbanki n. Widawką (CB68), 1 VI 1940, na liściu brzozy (ŚL.); Rez. „Lubiaszów” (DC20), 6 V 1974, 3 exx. o świcie na liściach brzozy (ŚL.); Rez. „Konewka” (DC41), 26 V 1987 (KU.).
- Sk. – Rogów – Muzeum Leśne SGGW, 1 ex. w zbiorze H. STUGLIKA; Budy Grabskie (DC46) (Bolimowski P. K.); 20 V 1993, na baldachach (KO.).

Synanthedon formicaeformis (ESPER, 1783)

- P. – Rez. „Lubiaszów” (DC20), 6 VII 1974, na wierzbie iwie *Salix caprea* L. (ŚL.); Żarnowica (DC10), 29 VII 1965, jak poprzednio (ŚL.); Tomaszów Mazowiecki (DC31), 4 IV 1984, wyhodowany z gałęzi wierzby iwy (KU.).
- Si. – Szyńkielów (CB49), 22 VII 1992 (KO.).

Synanthedon myopaeformis (BORKHAUSEN, 1789)

- Ł. – Łódź – Stoki (CC93), 14 VI 1989, na baldachach (KO.).
- P. – Lubiaszów (DC20), 3, 7, 10 VI 1974, 4 exx. na pniach starych, zdziczałych wiśni (ŚL.).
- Si. – Błaszki (CC22), 25 VII 1931, ze zbiorów J. PLUCIŃSKIEGO.

Synanthedon scoliaeformis (BORKHAUSEN, 1789)

- P. – Zofiówka (CC92), 16 VI 1948, przy pniu starej brzozy (ŚL.); Tuszyn – Las (CC92), 8 VII 1941, na liściach brzozy (ŚL.); Rez. „Lubiaszów” (DC20), 17 VII 1965, 11 i 16 VII 1974, 2 exx. wyhodowane z wysokich pniaków brzozowych (ŚL.); Tomaszów Mazowiecki (DC31), 17 V 1984 (KL.); Spała (DC41), 15 V 1993 (KU.).

Synanthedon spheciformis (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Ł. – Łódź: Ruda Pabianicka (CC93), 18 VI 1942, w młodniku olchowym (ŚL.); Śródmieście (CC93), 13 V 1951, w mieszkaniu z drewna opałowego (ŚL.); Park 1-Maja (CC93) (ŚLIWIŃSKI, MARCINIAK, 1991); Babichy (CC92), 6 V 1959, liczne egzemplarze wystające z gałęzi młodych olch (ŚL.).
- P. – Rez. „Molenda” (CC92), 4 VII 1980 (WA.); Lubiaszów (DC20), teren zalany wodami Zalewu Sulejowskiego, 11 VII 1966 i 17 VI 1974, kilka exx. na liściach młodych olch (ŚL.); Spała (DC41), 7 VI 1986 (KU.).

Synanthedon tipuliformis (CLERCK, 1759)

- Ł. – Łódź: Ruda Pabianicka (CC93), Śródmieście (CC93), Widzew (CC93), Arturówek (CC94), Las Łagiewnicki (CC94), Lublinek (CC83) (ŚL., KO.).
- P. – Dzbanki n. Widawką (CB68); Piotrków Trybunalski (DB09); Tomaszów Mazowiecki (DC31); Sulejów (DB29) (ŚL.).

Sk. – Rogów – Muzeum Leśne SGGW (DC24), w zbiorach H. STUGLIKA.

Imago pojedynczo na całym badanym terenie, najczęściej zbierany na kwiatach roślin z rodziny baldaszkowatych. Jednorazowo (w Rudzie Pabianickiej) złowiony przy świetle. Nigdy nie obserwowano poważniejszych szkód na porzeczkach. Łowiony w okresie od 9 VI do 8 VIII w różnych latach.

Synanthedon vespiformis (LINNAEUS, 1761)

P. – Rez. „Lubiaszów” (DC20), 17 VII – 25 VIII 1965, pojedynczo na pniakach dębowych i nad kwiatami (ŚL.), 16 VII 1974, liczny na pniach (ŚL.); Rez. „Konewka” (DC41), 30 VI 1984, 1 VIII 1987 (So., KU.).

Sk. – Zwierzyniec (DC35), 5 VI 1993, pniaki dębowe (KO.); Grabie (DC46) (Bolimowski P. K.), 6 VI 1995, pniaki dębowe na porębie (KO.).

Bembecia ichneumoniformis (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

Ł. – Łódź: Widzew (CC93), 8 VIII 1993 (KO.), Ogród Botaniczny (CC83), 28 VII 1995, sucha łąka (KO.).

P. – Sulejów (DB29), 8 VIII 1974, in copula na komonicy *Lotus corniculatus* L. (BU.).

Chamaesphecia empiformis (ESPER, 1783)

P. – Włodzimierzów (DB19), 18 VI 1960, liczne exx. nad wilczomleczem *Euphorbia cyparissias* L. (ŚL.); Łęczno (DB18), 18 VI 1960 (ŚL.); Lubiaszów (DC20), 12 VI 1974, liczne exx. wyhodowane z wilczomleczka (ŚL.); Rez. „Konewka” (DC41), 23 V 1986 (KU.); Dęba Opoczyńska (DC40), 24 VI 1989 (KU.); Bratków (DC30), 2 VIII 1970 (ŚL.); Tomaszów Mazowiecki (DC31), 6 IV 1984, ex larva i 18 VII 1993 (KU.).

Si. – Działoszyn (CB46), 7 VI 1960, liczne exx. na wilczomleczu (ŚL.).

Chamaesphecia leucopsiformis (ESPER, 1800)

P. – Tomaszów Mazowiecki (DC31), 26 VIII 1984, wyhodowany z wilczomleczka *Euphorbia cyparissias* L. (KU.); Lubiaszów (DC20), 11 VII 1974, jak poprzednio (ŚL.).

W niniejszej pracy wykazano 17 gatunków przezierników z 24 znanych z naszego kraju (70,8% fauny krajowej). Rozległość Wyżyny Łódzkiej wymaga dalszych badań szczególnie w województwach sieradzkim i skierniewickim. Najlepiej są zbadane okolice Piotrkowa Trybunalskiego, skąd wykazaliśmy 17 gatunków, w tym 11 z rezerwatu „Lubiaszów” i jego otuliny, natomiast w Łodzi i okolicy stwierdziliśmy 9 gatunków przezierników. Badaniami należy objąć także stadia preimaginalne, gdyż nasze obserwacje dotyczą głównie postaci imaginalnych, toteż trudno nam wnioskować o liczebności poszczególnych gatunków.

Do najpospolitszych *Sesiidae* w zebranych materiale należą: *Synanthedon tipuliformis* i *Chamaesphecia empiformis*, natomiast do rzadkości należy zaliczyć *Sesia melanocephala* i *Bembecia ichneumoniformis*. Jedyne stanowisko *Sesia crabroniformis* obecnie nie istnieje, gdyż zostało zalane wodami Zalewu Sulejowskiego. Nie udało się nam wykazać *Synansphecia muscaeformis* (ESP.) gatunku, który należał do grupy najliczniejszej odławianych w okolicy Poznania (BAKOWSKI, 1992).

PIŚMIENNICTWO

- BAKOWSKI M., 1992: Przezierniki (*Lepidoptera, Sesiidae*) miasta Poznania i okolic. *Wiad. Entomol.*, **11**, 3: 169–173.
- BUSZKO J., HOŁOWIŃSKI M., 1994: O występowaniu *Aegeria mesiaeformis* (HERRICH – SCHÄFFER, 1845) (*Lepidoptera, Sesiidae*) w Polsce. *Wiad. Entomol.*, **13**, 2: 121–123.
- CZAPLIŃSKI C., SOSZYŃSKI B., 1978: Centrum Dokumentacji Faunistycznej Wyżyny Łódzkiej. *Biul. entomol.*, **2**, 1: 1–17.
- DOMINIK J., 1966: Owady szkodliwe. (W:) Arboretum w Rogowie. PWRiL, Warszawa: 74–87.
- JARISCH B., 1942: Erstmaliger Beitrag zur Makrolepidopteren Fauna von Litzmannstadt und Umgebung. *Ent. Z.*, **55**, 26: 205–208, 27: 211–216, 28: 218–222, 29: 228–231.
- SCHNAIDER Z., 1964: Z obserwacji nad biologią i morfologią przeziernika osinowca – *Aegeria melanocephala* (DALMAN, 1816) (*Lep., Aegeridae*). *Pol. Pismo Ent.*, seria B, 3–4 (35–36): 203–221.
- ŚLIWIŃSKI Z., MARCINIAK B., 1991: Zmiany w składzie gatunkowym motyli na terenie parków Łódzkich w latach 1946–1987. *Acta Univ. Lodz., Folia Zool. Anthr.*, **7**: 131–154.

Coleophoridae (Lepidoptera) złowione do światła w rezerwacie
leśno-stepowym „Bielinek”

Coleophoridae (Lepidoptera) caught on the light in the steppe-forest reserve
„Bielinek”

EDWARD BARANIAK

Zakład Zoologii Systematycznej, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, ul. Fredry 10, 61-701 Poznań

ABSTRACT. In the steppe-forest reserve „Bielinek” (NW Poland) 28 species of *Coleophoridae* were caught with the use of light in the years 1988–1991. The rarest, therefore the most interesting species are: *Coleophora gryphipennella*, *C. albidella*, *C. tamesis*, *C. glaucicoella*, *C. taenipennella*, *C. sternipennella*, *C. saxicoella*, *C. peribenanderi*, *C. striatipennella*, *C. adspersella*.

Informacje o występowaniu *Coleophoridae* w polskim piśmiennictwie pojawiają się niezbyt często. Główną przyczyną są trudności w oznaczaniu gatunków, mimo że stosunkowo łatwo można je wyróżnić według cech morfologicznych i budowy narządów genitalnych (PATZAK, 1974; RAZOWSKI, 1990; TOLL 1952, 1962). Samce mają oryginalnie zbudowane sakulus i edeagus oraz zakończenie gnatosy. Samice w przewodzie torebki kopulacyjnej mają charakterystyczne skleryty, a w torebce kopulacyjnej znamię oraz ciało kolczaste. Te odmienne cechy budowy aparatów kopulacyjnych samców oraz genitalnych samic pozwalają na łatwe i pewne wyselekcjonowanie *Coleophoridae* spośród motyli złowionych do samolówek, jest to jednak metoda bardzo pracochłonna. Determinacja według budowy samych tylko narządów niekiedy jest niewystarczająca dla pewnego oznaczenia niektórych gatunków, potrzebne są bowiem informacje o innych stadiach rozwojowych oraz o roślinach żywicielskich. Imagines złowione do samolówek są przeważnie bardzo zniszczone i ich oznaczenie według cech budowy morfologicznej nie jest możliwe.

Dotychczasowe badania motyli minujących rezerwatu Bielinek (BUSZKO, BARANIAK, 1989) doprowadziły do wykazania z tego terenu 121 gatunków (w tym 5 gatunków *Coleophoridae*).

Materiały będące podstawą tego opracowania zostały wyselekcjonowane z prób ilościowych zgromadzonych przez dr Janusza NOWACKIEGO w czasie

prowadzonych przez niego badań nad *Noctuidae* tego rezerwatu (NOWACKI, 1993) w latach 1988–1991. Odłowy na światło prowadzone były z zastosowaniem dwóch samolówek świetlnych zlokalizowanych w centralnej części wąwozu Markocin oraz w północnej części rezerwatu graniczącej z polami wsi Bielinek. W trakcie opracowywania tak pozyskanego materiału stwierdzono występowanie 28 gatunków pochwikowatych (*Coleophoridae*). Przy omawianiu poszczególnych gatunków pochwikowatych przyjęto skrócony zapis czasu pojawu: miesiące (cyfry rzymskie), dekady (cyfry arabskie).

Teren rezerwatu został bardzo szczegółowo opracowany pod względem florystycznym (CELIŃSKI, FILIPEK, 1958), można więc łatwo określić przypuszczalne miejsca rozwoju omawianych gatunków, gdyż większość z nich ma znane rośliny żywicielskie (RAZOWSKI, 1990).

Zamieszczone w wykazie systematycznym dane o roślinach żywicielskich omawianych gatunków mają znaczenie tylko informacyjne, pozwalają na odniesienie złowionych do światła imagines do poszczególnych zbiorowisk rezerwatu i dlatego przyjęto tak bardzo skondensowaną formę zapisu.

Systematyczny przegląd znalezionych gatunków

Coleophora lutipennella (ZELLER, 1838)

Markocin, VI/1: 1 ♂, 1 ♀; Bielinek, VI/3: 1 ♂, 1 ♀. W Polsce zasięg tego gatunku pokrywa się z rozsiedleniem dębu (*Quercus* L.), dotychczas wykazany z rozproszonych stanowisk na terenie kraju (RAZOWSKI, 1990).

Coleophora ochripennella ZELLER, 1849

Markocin, VI/3: 11 ♂, VII/3: 10 ♂. Gatunek związany z roślinami zielnymi *Ballota* L., *Betonica* L., *Lamium* L., *Stachys* L., *Glechoma* L. (RAZOWSKI, 1990). W Polsce znany z kilku rozproszonych stanowisk na terenie Polski niżowej (SEIDEL, 1931; TOLL, 1933, 1952).

Coleophora gryhipennella (HÜBNER, 1796)

Bielinek, VI/1: 1 ♀. Znany z nielicznych stanowisk na terenie kraju, z Pomorza wykazany przez BÜTTNERA (1880). *Rosa canina* L.

Coleophora milvipennis ZELLER, 1839

Markocin, VIII/1: 1 ♀. Rozsiedlenie w Polsce słabo poznane, prawdopodobnie pokrywa się z rozmieszczeniem roślin żywicielskich: *Alnus* MILL., *Corylus* L., *Ulmus* L., *Betula* L.

Coleophora serratella (LINNAEUS, 1761)

Markocin, VI/1: 1 ♂. Szeroko rozprzestrzeniony gatunek, jego zasięg pokrywa się z zasięgiem brzoź (*Betulaceae*) (RAZOWSKI, 1990).

Coleophora albitarsella ZELLER, 1849

Markocin, VIII/1: 2 ♂. W Polsce szeroko rozprzestrzeniony (RAZOWSKI, 1990). *Labiatae*.

Coleophora lineolea (HAWORTH, 1828)

Markocin, VI/4: 2 ♂, VII/3: 5 ♂; Bielinek VI/2: 1 ♂. Szeroko rozprzestrzeniony w Polsce gatunek, z Bielinka wykazany wcześniej przez HERINGA (1926). *Ballota* L., *Stachys* L., *Lamium* L.

Coleophora lithargyrinella ZELLER, 1849

Bielinek, VI/3: 1 ♂; Markocin VI/4: 1 ♂. W Polsce szeroko rozprzestrzeniony, z Pomorza wykazany wcześniej przez BÜTTNERA (1880), związany z *Cerastium* L., *Stellaria* L.

Coleophora albidella (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775)

Bielinek, VI/3: 1 ♀. Rozsiedlenie w Polsce bardzo słabo poznane, wykazany dotychczas tylko z kilku rozproszonych stanowisk na terenie kraju (RAZOWSKI, 1990). *Salix caprea* L., *S. cinerea* L.

Coleophora kuehnella (GOEZE, 1783)

Bielinek, VI/2: 2 ♀; Markocin, VIII/2: 1 ♂. Zasięg w Polsce pokrywa się prawdopodobnie z rozsiedleniem dębów (*Quercus* L.).

Coleophora ibipennella ZELLER, 1849

Bielinek, VI/3: 1 ♀; Markocin, VI/2: 2 ♂. W Polsce znany zaledwie z kilku rozproszonych stanowisk (RAZOWSKI, 1990), z Pomorza wykazywany wcześniej przez BÜTTNERA (1880). *Quercus* L.

Coleophora betulella HEINEMANN & WOCKE, 1876

Bielinek, VI/3: 1 ♀. W Polsce znany tylko z nielicznych rozproszonych stanowisk (RAZOWSKI, 1990). *Betula* L.

Coleophora gallipennella (HÜBNER, 1796)

Bielinek, VI/3: 2 ♀; Markocin, VI/3 i 4, VII/1–2: 3 ♀. W Polsce szeroko rozprzestrzeniony, związany z *Astragalus glycyphyllos* L.

Coleophora caespitiella ZELLER, 1839

Bielinek, VI/2-3: 1 ♂, 2 ♀; Markocin, VII/2-3: 2 ♀. W Polsce wykazany tylko z nielicznych, rozproszonych stanowisk (RAZOWSKI, 1990); stanowisko w Bielinku znacznie rozszerza zasięg występowania gatunku. Roślinami żywicielskimi tego gatunku są sity (*Juncus* L.).

Coleophora tamesis WATERS, 1929

Markocin, VII/2: 1 ♂. Bardzo rzadko spotykany gatunek, w Polsce znany tylko z kilku rozproszonych stanowisk (RAZOWSKI, 1990); stanowisko w Bielinku znacznie rozszerza obszar jego występowania. Roślinami żywicielskimi są sity (*Juncus*).

Coleophora glauciolella WOOD, 1892

Bielinek, VI/3: 4 ♂, 5 ♀; Markocin, VII/1-3: 6 ♂, 6 ♀. Znany z terenu Polski zaledwie z kilku rozproszonych stanowisk (RAZOWSKI, 1990), roślinami żywicielskimi są sity (*Juncus*).

Coleophora alticolella ZELLER, 1849

Bielinek, VI/1-3: 2 ♂, 6 ♀; Markocin, VI/2-3: 3 ♂, 7 ♀. Szeroko rozprzestrzeniony w Polsce gatunek, jego zasięg pokrywa się prawdopodobnie z występowaniem roślin żywicielskich, którymi są różne gatunki sitów (*Juncus*).

Coleophora taenipennella HERRICH-SCHÄFFER, 1855

Markocin, VI/2-3: 1 ♂, 1 ♀. Wykazywany dotychczas tylko z kilku stanowisk w południowej części Polski (RAZOWSKI, 1990), stanowisko w Bielinku znacznie rozszerza obszar jego występowania. *Juncus*.

Coleophora sternipennella (ZETTERSTEDT, 1839)

Bielinek, VI/3: 4 ♂; Markocin, VI/3 - VIII/1: 16 ♂. Rzadko wykazywany gatunek, z terenu kraju znany tylko z kilku rozproszonych stanowisk (RAZOWSKI, 1990), mimo że roślinami żywicielskimi są: *Chenopodium* L., *Atriplex* L.

Coleophora saxicolella (DUPONCHEL, 1843)

Bielinek, VI/3: 4 ♂; Markocin, VI/3 - VII/2: 6 ♂. Jedyne pewne stanowisko na terenie kraju znajdowało się dotychczas w okolicach Krakowa (RAZOWSKI, PALIK, 1969). Złowienie tego gatunku w Bielinku znacznie rozszerza zasięg jego występowania. Roślinami żywicielskimi są: *Chenopodium*, *Atriplex*.

Coleophora vestianella (LINNAEUS, 1758)

Bielinek, VI/1–2: 1 ♂, 2 ♀; Markocin, VI/2–VII/2: 3 ♂, 1 ♀. W Polsce szeroko rozprzestrzeniony, zasięg prawdopodobnie pokrywa się z rozmieszczeniem roślin żywicielskich – *Chenopodium*, *Atriplex*.

Coleophora versurella ZELLER, 1849

Bielinek, VI/3: 3 ♂, 1 ♀; Markocin, VII/1 – VIII/1: 1 ♂, 4 ♀. Znany jedynie z nielicznych, rozproszonych stanowisk na terenie Polski niżowej. *Atriplex*, *Amaranthus* L.

Coleophora artemisicolella BRUAND, 1854

Markocin, VIII/2: 1 ♂. Bardzo rzadko wykazywany gatunek, znany zaledwie z kilku rozproszonych stanowisk w Polsce niżowej (RAZOWSKI, 1990), związany z *Artemisia vulgaris* L.

Coleophora peribenanderi TOLL, 1943

Markocin, VII/2 – VIII/1: 3 ♂. Z terenu kraju znany zaledwie z pojedynczych rozproszonych stanowisk, lecz prawdopodobnie szerzej rozmieszczony, co stanowisko w Bielinku z pewnością potwierdza. *Carduus* L.

Coleophora trochilella (DUPONCHEL, 1843)

Markocin, VI/3 – VII/2: 4 ♂, 1 ♀. W Polsce szeroko rozprzestrzeniony, z Pomorza wykazywany wcześniej przez BÜTTNERA (1880), związany z wieloma roślinami żywicielskimi z następujących rodzajów: *Inula* L., *Achilea* L., *Tanacetum* L., *Artemisia* L., *Carduus*.

Coleophora striatipennella TENGSTROM, 1848

Bielinek, VI/2: 3 ♂, 1 ♀; Markocin, VI/2–4: 2 ♂, 7 ♀. W Polsce znany zaledwie z kilku rozproszonych stanowisk, z Pomorza wykazywany wcześniej przez HERINGA (1891). Roślinami żywicielskimi tego gatunku są: *Cerastium*, *Stellaria*.

Coleophora artemisiella SCOTT, 1861

Bielinek, VI/3: 1 ♂. Dotychczas znaleziony na pojedynczych stanowiskach w północnej części kraju (RAZOWSKI, 1990), rośliną żywicielską tego gatunku jest *Artemisia campestris* L.

Coleophora adpersella BENANDER, 1939

Bielinek, VI/2: 1 ♂, preparat genitalny EB, nr 1017. W Polsce znany dotychczas tylko z jednego stanowiska w okolicach Poznania (TOLL, 1947).

Stanowisko w Bielinku znacznie poszerza obszar występowania tego gatunku. Roślinami żywicielskimi są: *Chenopodium*, *Atriplex*.

Znajomość roślin żywicielskich pozwala na dość dokładne określenie potencjalnych miejsc rozwoju *Coleophoridae*. Z głównymi zbiorowiskami rezerwatu (*Potentillo-Stipetum*, *Quercetum-Lithospermetum* oraz *Fraxino-Ulmetum*) związane są następujące gatunki: *C. lutipennella*, *C. ibipennella*, *C. kuehnella*, *C. ochripennella*, *C. albitarsella*, *C. lineolea*, *C. gryphipennella*, *C. gallipennella*, *C. artemisicolella*, *C. artemisiella*, *C. peribenanderi*, *C. milvipennis*, *C. betulella*, *C. serratella*.

W związku ze stałym oddziaływaniem człowieka na tereny przylegające bezpośrednio do rezerwatu (drogi, wyrobisko pokopalniane) pojawiają się na jego terenie rośliny ruderalne (*Atriplex*, *Chenopodium*), a wraz z nimi pewne gatunki pochwiłowatych: *C. sternipennella*, *C. saxicolella*, *C. vestianella*, *C. versurella*, *C. adpersella*.

Wśród stwierdzonych gatunków wyraźnie wyodrębnia się grupa związana ze środowiskami wilgotnymi występującymi nad rowem odwadniającym, przylegającym do rezerwatu: *C. lithargyrinella*, *C. striatipennella*, *C. caespitiella*, *C. tamesis*, *C. glaucicolella*, *C. alticolella*, *C. taenipennella*.

SUMMARY

The steppe-forest Bielinek reserve is situated in the vicinity of Cedynia, between villages Bielinek and Lubiechów Dolny (DV46 in UTM grid). It occupies a five km long part of steep slopes descending to the Odra River and exposed to the south-east. In the reserve occur numerous specific plant communities which developed because of different microclimatic conditions (CELIŃSKI, FILIPEK, 1958). Up to now, faunistic investigations of the reserve have concentrated only on several groups of animals, i. e. some groups of mining *Lepidoptera* (BUSZKO, BARANIAK, 1989) and *Noctuidae* (NOWACKI, 1993). The faunistic survey was carried out in the „Bielinek” reserve in the years 1988–1991. The basic method of collecting moths was catching adults with the use of light (light traps with mercury bulbs of 160 W). During the studies, 28 species of *Coleophoridae* were found. For *Coleophora saxicolella* and *C. adpersella* „Bielinek” is the second known locality in Poland. Also other very rare species, reported so far in Poland from few localities, were collected in this reserve; these are: *C. gryphipennella*, *C. albidella*, *C. tamesis*, *C. glaucicolella*, *C. taenipennella*, *C. sternipennella*, *C. peribenanderi*, *C. striatipennella*. For all recorded species, information on their potential host plants is enclosed.

PIŚMIENNICTWO

- BUSZKO J., BARANIAK E., 1989: Studies on the mining *Lepidoptera* of Poland. IV. Mining *Lepidoptera* of the Bielinek Reserve. Pol. Pismo Ent., 59: 223–234.
- BÜTTNER, F. O., 1880: Die pommerschen, insbesondere die stettiner Microlepidopteren. Ent. Ztg., 41: 383–473.

- CELIŃSKI F., FILIPEK M., 1958: Flora i zespoły roślinne leśno-stepowego rezerwatu w Bielinku nad Odrą. *Bad. Fizjogr. Pol. Zach.*, **4**: 1–198.
- HERING E., 1891: Ergänzungen und Berichtigungen zu F. O. Büttners Pommerschen Microlepidopteren. *Ent. Ztg.*, **52**: 135–227.
- HERING E. M., 1926: Minenstudien VII. Z. *Morph. Ökol. Tiere*, **5**: 447–488.
- NOWACKI J., 1993: Noctuid moths of the Bielinek Reserve (NW Poland) (*Lepidoptera: Noctuidae*). *Rocz. Muz. Górnośląskiego, Entomologia*, **4**: 5–11.
- PATZAK H., 1974: Beiträge zur Insektenfauna der DDR: *Lepidoptera, Coleophoridae*. *Beitr. Ent.*, **24**, 5/8: 153–278.
- SEIDEL J., 1931: Blattminierer der Oberglogauer Gegend. *Mitt. beuth. Gesch.-Mus. Ver.*, **13/14**: 102–149.
- RAZOWSKI J., 1990: Motyle (*Lepidoptera*) Polski. Część 16 – *Coleophoridae*. Monografie Fauny Polski, Kraków, **18**: 1–270.
- RAZOWSKI J., PALIK E., 1969: Fauna motyli okolic Krakowa. *Acta Zool. Cracov.*, **14**: 217–310.
- TOLL S., 1933: Wykaz *Microlepidoptera* znalezionych na terenie majątku Stemplew w latach 1919–23. *Pol. Pismo Ent.*, **12**: 28–49.
- TOLL S., 1947: Materiały do fauny motylniczej kraju. III. Przyczynek do fauny motyli tzw. drobnych Polski. *Mat. Fizjogr. Kraju*, **6**: 16–36.
- TOLL S., 1952: *Eupistidae (Coleophoridae)* Polski. *Mat. Fizjogr. Kraju*, **32**: 1–292.
- TOLL S., 1962: Materialien zur Kenntnis der paläarktischen Arten der Familie *Coleophoridae (Lepidoptera)*. *Acta Zool. Cracov.*, **7**: 576–720.

RECENZJE

- GRISSELL E. E., 1995: *Toryminae (Hymenoptera: Chalcidoidea: Torymidae)*. A. Redefinition, Generic Classification, and Annotated World Catalog of Species. *Memoirs on Entomology, International*, Vol. 2, Ed. Virendra K. Gupta. Associated Publishers, Gainseville, Florida. 470 ss.

W maju 1995 r. z serii „Memoirs on Entomology International” ukazało się monograficzne opracowanie *Toryminae (Hymenoptera: Chalcidoidea: Torymidae)*. Autorem jest jeden z najwybitniejszych badaczy wspomnianych owadów – Dr ERIC E. GRISSELL, pracujący w U.S National Museum, Washington, U.S. Department of Agriculture.

Część wstępna obejmuje abstrakt, wprowadzenie, podziękowania dla kilkudziesięciu osób, które przyczyniły się do powstania dzieła, a także instytucji.

Kolejny rozdział zawiera metodykę, w której uwzględniono proceder taksonomiczny, analizę filogenetyczną oraz zestawiono hasła stanowiące schemat opracowania systematyki *Toryminae* (Generic Synonymy; Number of Species; Distribution; Hosts; Keys; Recognition; Phylogeny and Synonymy; Discussion).

W następnym rozdziale zatytułowanym *Torymidae* podano charakterystykę taksonomiczną wymienionej rodziny na tle historii badań, uwzględniając piśmiennictwo światowe i regionalne. W oparciu o własne prace autor definiuje monofiletyczność rodziny. W rozdziale tym autor również zamieszcza systematykę podrodzin: *Megastigminae* i *Toryminae*.

Kolejny rozdział poświęcony jest analizie filogenetycznej.

Obszerny rozdział (str. 62–165) „*Toryminae*: Systematics” zawiera klucz do oznaczania m.in. 7 trybów: *Microdonomerini*, *Torymini*, *Torymoidini*, *Monodontomerini*, *Palachiini*, *Chalcimerini* i *Podagrionini*. Dwa z wymienionych, mianowicie: *Microdonomerini* i *Torymoidini* wprowadził autor po raz pierwszy.

W kolejnym, najobszerniejszym rozdziale (str. 176–291) autor przedstawił światowy katalog *Toryminae*. Uwzględnił w nim 53 rodzaje, 497 gatunków, wśród których 71 jest synonimami. Ponadto podał „checklist” dla 483 gatunków (w tym 166 synonimów) dla rodzaju *Torymus*.

W następnych rozdziałach zamieścił przegląd biologii omawianych owadów w odniesieniu do filogenezy oraz wykaz parazytoidów (żywicieli dla wszystkich gatunków (z wyjątkiem *Torymus*)).

Kolejny rozdział składa się z sześciu suplementów. W I uzasadniono usunięcie z rodziny *Torymidae* 6 rodzajów: *Austroamatura* GIRAULT, *Amonontomerus* GIRAULT, *Diplesiostigma* GIRAULT, *Ditropinotella* GIRAULT i *Proplesiostigma* GIRAULT. W II suplemente podsumowano propozycje zmian nomenklatorycznych. Autor wprowadził nowy rodzaj *Gummilumpus* GRISSELL, 11 nowych synonimów rodzajów, 10 nowych synonimów gatunków i 82 nowe kombinacje oraz zmiany dotyczące 4 „nomina nuda”. W dalszych suplementach autor m.in. zamieścił tablice na temat liczebności rodzajów i gatunków. W ostatnim, VI suplementcie podał wiadomości o kopalnych *Torymidae*, z rodzajów: *Gummilumpus* GRISSELL, 1995, *Monodontomerus* WESTWOOD, 1833, *Paleotorymus* BARNES, 1910, *Palmon* DALMAN, 1825, *Podagrion* SPINOLA, 1811, *Torymus* DALMAN 1820, *Zophodetus* GRISSELL, 1980. Z rodzaju *Gummilumpus* GRISSELL, autor opisał nowy gatunek *G. bouceki*, z bursztynu pochodzącego z Dominikany.

Monografia jest bogato ilustrowana znakomitymi 381 rycinami zamieszczonymi na str. 348–404, a ponadto na str. 405–410 znajduje się 48 fotografii wykonanych w mikroskopie skanningowym.

Cytowana literatura na str. 419–451 zawiera ponad 700 pozycji bibliograficznych. Książkę zamykają dwa indeksy nazw łacińskich, odpowiednio żywicieli i wszystkich taksonów owadów użytych w opracowaniu oraz „Addenda” o 2 najnowszych publikacjach, których nie zdołano uwzględnić w trzonie tekstu.

Publikacja ta jest bardzo starannie wydana na papierze wysokiej jakości. Monografia jest wybitnym dziełem, niezbędnym nie tylko dla specjalistów, ale także tych wszystkich, którzy chcieliby się zająć systematyką *Toryminae*.

MAŁGORZATA SKRZYPCZYŃSKA, Kraków

MATERIAŁY HISTORIOGRAFICZNE

Kolekcje entomologiczne w zbiorach Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk

The entomological collections in the Museum and Institute of Zoology of Polish
Academy of Sciences

DARIUSZ IWAN, S. ADAM ŚLIPIŃSKI, GRAŻYNA WINIARSKA

Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk, 00-679 Warszawa, ul. Wilcza 64

Historia zbiorów zoologicznych, których właścicielem jest obecnie Muzeum i Instytut Zoologii PAN rozpoczęła się w 1818 roku, kiedy Komisja Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Królestwa Polskiego kupiła zbiór zoologiczny barona Sylwiusza MINKWITZA z Gronowic na Śląsku i przekazała go utworzonemu w 1819 roku Gabinetowi Zoologicznemu przy Katedrze Zoologii Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Zbiór MINKWITZA liczył 20 000 okazów, a jego część przetrwała do dziś w kolekcjach MiIZ PAN. Szczególnie cenny był zbiór ptaków, zawierający kilka typów deskrypcyjnych.

W następnych latach zbiory były systematycznie powiększane drogą nabytków i udostępniane publiczności. Ponadto gromadzono cenne księgozbiory, niezbędny do prac naukowych i prowadzenia wykładów. W chwili, gdy pierwszy opiekun zbiorów Feliks Paweł JAROCKI przechodził na emeryturę, kolekcje liczyły około 66 000 okazów, a księgozbiór około 300 woluminów.

Po odejściu JAROCKIEGO kierownikiem Gabinetu został Władysław TACZANOWSKI, a wokół zbioru zaczęła się gromadzić grupa przyrodników, wśród nich: Benedykt DYBOWSKI, Jan SZTOLC-MAN, Jan WAGA, Jan SZNABL i inni. Gabinet zyskał mecenasów Konstantego, Władysława i Aleksandra BRANICKICH, którzy w latach 1863–74 zorganizowali trzy wyprawy do północnej Afryki, ponadto sfinansowali wyjazdy naukowe do Peru, Gujany i Ekwadoru. Zbiory gromadzone w czasie tych wypraw przekazywano do Gabinetu. Nawiązano także współpracę z przyrodnikami polskimi w różnych stronach świata, którzy wzbogacali zbiory Gabinetu o cenne okazy.

W 1919 roku powstało Narodowe Muzeum Przyrodnicze – Dział Zoologii, przekształcone następnie w Polskie Państwowe Muzeum Przyrodnicze – Dział Zoologiczny. W skład Muzeum weszła większość zbiorów gabinetu Zoologicznego. W okresie międzywojennym nastąpił dalszy rozwój placówki i znacznie powiększyły się jej zbiory, np. w 1929 roku Tadeusz JACZEWSKI przywiózł z Brazylii zbiory J. CZACKIEGO liczące około 30 000 owadów, w tym 10 000 motyli.

Powołano także do życia wydawnictwa – Prace PMZ Annales Zoologici, Fragmenta Faunistica i Acta Ornithologica, w których publikowane były zarówno prace pracowników Muzeum, jak i polskich zoologów z innych placówek oraz autorów zagranicznych.

W czasie II wojny światowej zbiory entomologiczne uległy niemal całkowitemu zniszczeniu. Po wojnie rozpoczęto ponowne gromadzenie zbiorów. Kolekcje entomologiczne przechowywane w MiIZ PAN pozyskiwane były w drodze darowizn, zakupów, przejęcia mienia niemieckiego, prac terenowych pracowników naszej instytucji w kraju i poza granicami oraz prac naukowych specjalistów (wymiana naukowa, zatrzymywanie części okazów w zamian za oznaczenie) (załączniki 1–3). Przedstawione wykazy nie są pełne, zawierają tylko najważniejsze dane obrazujące rozwój historyczny oraz różnorodność i bogactwo zbiorów MiIZ PAN. Szczegółowe opracowania ukazały się wkrótce w Biuletynie Muzeum Zoologicznego.

W obecnej chwili zbiory Muzeum i Instytutu Zoologii PAN są największą i najbogatszą kolekcją zoologiczną w Polsce. Zbiory entomologiczne liczą ponad 3 miliony okazów, w tym np. kolekcje lepidopterologiczne ok. 700 000 okazów, koleopterologiczne ok. 1,5 mln okazów. Wśród nich jest ponad 9 000 gatunków reprezentowanych przez bezcenne typy deskrypcyjne.

Zbiory entomologiczne znajdują się głównie w magazynie zbiorów w Stacji Badawczej Łomna – Las, około 25 km od siedziby głównej Instytutu w Warszawie. Kolekcje porównawcze oraz materiały opracowywane przez specjalistów z naszego Instytutu znajdują się w budynku przy ul. Wilczej 64. Systematycznie prowadzone są prace porządkowe i konserwacyjne (odkażanie odbywa się w komorze termicznej). Zbiory komasowane są w układzie systematycznym, obejmującym cały zasięg występowania poszczególnych rzędów owadów. Pewne kolekcje (np. stworzona przez dra Bolesława BURAKOWSKIEGO kolekcja larw i postaci dojrzałych chrząszczy), ze względu na ich szczególnie charakter naukowy, pozostaną wyodrębnione. W przyszłości planuje się również stworzenie zbioru porównawczego owadów Polski.

Ze względu na swoją historię, funkcje sprawowane w przeszłości i rozmiar obecnie posiadanych kolekcji, Muzeum nasze musi być klasyfikowane jako instytucja w randze narodowego muzeum przyrodniczego średniej wielkości kraju, jakim jest Polska. Wprawdzie zadania do spełnienia mamy takie same, jednak inne możliwości organizacyjne i finansowe.

Głównym problemem, przed którym stoi biologia systematyczna (a zwłaszcza entomologia) jest szcuplejąca w zastraszającym tempie kadra naukowa. Gromadzenie materiałów, bez możliwości ich opracowania, przy rosnących kosztach włączania nowych okazów i ich utrzymania (składowania), stanowi kolejny, wielki problem wszystkich muzeów przyrodniczych. Kluczowym elementem decydującym o tym, jakie badania są aktualnie podejmowane i czy materiał z naszych zbiorów znajdzie się w tych opracowaniach, jest informacja. Dostępność i szybki obieg informacji jest koniecznym warunkiem uczestniczenia w międzynarodowej społeczności naukowej. Sieci komputerowe, powszechna dostępność większości informacji przez Internet sprawiają, że świat się kurczy. Uczestniczenie w obiegu informacji oznacza jednak ogromny wysiłek zgromadzenia i następnie udostępnienia tej informacji. Instytucja nasza takie wezwanie podjęła w 1993 roku, dysponując obecnie poważnym zasobem informacji i doświadczeń, które mogą okazać się pomocne dla innych jednostek rozpoczynających lub planujących podobne przedsięwzięcia.

W styczniu 1993 roku rozpoczęto prace nad utworzeniem w Muzeum Instytutu Zoologii komputerowych baz danych, zawierających informacje o przechowywanych kolekcjach naukowych. Po roku prób i eksperymentów ostatecznie sformalizowano struktury baz danych, formy zapisu i organizacji opracowywania i przechowywania. Zasady te opracowano w postaci instrukcji obowiązującej od połowy 1994 roku. Ogromny wysiłek organizacyjny i finansowy związany z tym przedsięwzięciem został podjęty w przekonaniu, że zgromadzenie informacji w postaci elektronicznej pozwoli nam na aktywne uczestniczenie w międzynarodowej wymianie informacji oraz uporządkuje szereg problemów wewnętrznych, z którymi borykają się wszystkie duże muzea przyrodnicze. Zgromadzenie informacji o zbiorach, w postaci bazy danych, pozwala na:

- pełne oszacowanie posiadanych zasobów, zarówno pod względem liczby taksonów, jak i liczby okazów, w tym danych o szczególnie cennych okazach typowych;
- szybkie przygotowywanie do opublikowania odpowiednich wykazów, zwłaszcza wykazów typów opisowych, przechowywanych w Muzeum;
- usprawnienie procedury wypożyczania i wymiany materiałów;
- ułatwienie w odnajdywaniu w kolekcji materiałów dydaktycznych i eksponatów nadających się do prezentacji na wystawach.

W większości grup owadów, przed przystąpieniem do spisywania posiadanych taksonów, konieczne jest wcześniejsze uporządkowanie kolekcji, komasacja materiałów, ich zaetykietowanie i odpowiednie ułożenie w gablotach i szafach, a w przypadku typów opisowych – także nadanie im numerów inwentarzowych.

Dla potrzeb Muzeum tworzona jest główna baza danych, która zawiera informacje o posiadanych taksonach oraz dwie bazy dodatkowe, jedna dla kręgowców, druga dla okazów typowych. Bazy dodatkowe są bardziej rozbudowane i zawierają informacje o każdym posiadanym okazie. Obecnie (stan na dzień 31 XII 1994 roku) komputerowa baza danych muzealnych zawiera 56 196 rekordów, w tym 708 rekordów dotyczących okazów typowych.

Wychodząc z założenia, że dostęp i właściwa selekcja informacji są kluczowymi problemami naszych czasów, postawiliśmy też, obok elektronicznego, na upowszechnienie informacji muzealnych w postaci publikacji. W tym celu powołaliśmy suplement do *Annales Zoologici* pt. „Biuletyn Muzeum Zoologicznego”, który będzie publikował aktualne informacje o pracach nad kolekcjami, aktywności wystawienniczej i opiekunach zbiorów. Jednak głównym zadaniem Biuletynu będzie publikowanie opracowań kolekcji naszego Muzeum i wykazów typów opisowych. Pierwszy numer Biuletynu ukaże się pod koniec grudnia 1995 roku.

Żadna instytucja muzealna nie jest w stanie zapewnić fachowej (merytorycznej) obsługi wszystkim posiadanym zbiorom. Istnieje więc konieczność współpracy ze specjalistami z kraju i za granicą. Muzeum Zoologiczne aktualnie współpracuje z wieloma specjalistami, a naszą ambicją jest współpracę tę poszerzać, wzbogacając naszą ofertę. Obecnie dysponujemy nieodpłatną bazą socjalną i noclegową w naszej stacji terenowej w Łomnej, udostępniamy też naszą bazę komputerową i pomoc techniczną. Stali współpracownicy mogą liczyć na szereg udogodnień w korzystaniu z infrastruktury MiZ PAN (biblioteka, bazy danych, dostęp do Internetu, etc.) w zamian za wykonywane prace na rzecz kolekcji zoologicznych. Wzorem większości muzeów przyrodniczych planujemy przeznaczanie części naszego budżetu na opłacanie niektórych prac wykonywanych przez wysokiej klasy specjalistów. Liczymy, że budżet Instytutu w 1996 roku pozwoli nam na uruchomienie po raz pierwszy tego systemu.

Summary

The history of the zoological collections housed in the Museum and Institute of Zoology PAS started in 1818, when the Commission of the Public Education of the Polish Kingdom bought first collection and handed it over to the Zoological Cabinet (associated with the University of Warsaw) founded in 1819. In the second half of the XIX century the family of count BRANICKI sponsored numerous scientific explorations of the northern Africa and South America (Peru, Guiana, Ecuador). In 1919 the National Museum of Natural History (Zoological Division) was founded, on the basis of the collections of the Zoological Cabinet.

Currently, the collections of the Museum and Institute of Zoology are the largest and richest in Poland. The entomological collections include over 3 million specimens, with about 9000 type specimens. In early 1993 an inventory of the collections started. The computer data base is being used to store the information, and by the end of 1994 inventory had 56 196 records, including 708 records in the separate data base for type specimens. To disseminate information about the

collections and the activities of the Zoological Museum, we are now starting the supplement to „Annales Zoologici” called „Bulletin of the Zoological Museum”, which will publish lists of the type specimens and current information about the activities of the Museum (collection and exhibition departments, curatorial staff etc.).

Załącznik 1. Ważniejsze kolekcje entomologiczne wchodzące w skład zbiorów Muzeum i Instytutu Zoologii PAN.

Appendix 1. More significant entomological collections in the collection of Museum and Institute of Zoology of Polish Academy of Sciences.

Insecta: Rudolf BENNIGSEN (*Coleoptera, Homoptera, Heteroptera*), Czesław Mario BIEŻANKO (*Homoptera, Heteroptera, Lepidoptera, Hymenoptera, Odonata, Coleoptera, Diptera, Orthoptera, Neuroptera, Phasmodea*), M. ISSAKOWA (*Coleoptera, Lepidoptera, Heteroptera, Homoptera, Hymenoptera, Diptera, Neuroptera, Odonata, Phasmodea, Mantodea, Orthoptera, Dermaptera, Blattodea*), Michał KŁAPACZ (*Coleoptera, Hymenoptera, Diptera, Lepidoptera, Homoptera, Heteroptera, Orthoptera*), Muzeum w Cieplicach (*Lepidoptera, Coleoptera*), Bohdan KREZMER (*Coleoptera, Lepidoptera, Hymenoptera, Diptera*), Muzeum Przyrodnicze w Szczecinie (*Diptera, Hymenoptera, Orthoptera, Mantodea, Phasmodea, Coleoptera, Homoptera*).

Diptera: N. BARANOV, O. KARL, K. KRÓL, H. LÖW, P. RIEDL., G. SCHROEDER, Fr. SINTENIS.

Coleoptera: Paul FRANCK, Richard KLEINE, Albert LÜLLWITZ, Friedrich KESSEL, Szymon TENENBAUM, Stefan JACZEWSKI, A. LANZKE, Henryk CISZKIEWICZ, Otto SCHREIBER, Roman KUNTZE, Edward i Gabriela MAZUR, Jan KINEL, Hugo WENKE, Max LIEBKE, Franciszek FEJFER, Mieczysław WĘGRZECKI, Witold EICHLER, Marian NUNBERG.

Homoptera: Stanisław HUCULAK, L. OLESIŃSKI, Bohdan PETRYSZAK.

Hymenoptera: Gerd HEINRICH, Witold NIESIOŁOWSKI, NIEZABITOWSKI, PAUL, GRUNWALDT.

Lepidoptera: Leon KINLE, S. STACH, Sergiusz TOLL, MARQUART, Ludwik i Marian MASŁOWSCY.

Załącznik 2. Wykaz osób, które przekazały w darze materiały do kolekcji entomologicznych MiIZ PAN.

Appendix 2. The list of people who gave their materials to the entomological collections of MiIZ PAN.

Insecta: BANIEWICZ, R. BEAL, G. BEY-BIENKO, Z. CAPECKI, Maryla DOBRZYŃECKA, M. DOROSZEWSKI, GALSTER, Janusz GŁOWACKI, Eugeniusz GRABDA, W. GRZELAK, Jerzy HEINZE, Antoni JAKUSKI, M. JOSIFOV, Adam KACIESZCZENKO, Jan J. KARPIŃSKI, Jan KARCZEWSKI, Bela KIS, J. KNABE, Romuald KLEKOWSKI, Andrzej S. KOSTROWICKI, Mieczysław KRZYWICKI, Apolinary LANGWIŃSKI, Władimir LAZORKO, Jan J. LIPA, L. MISZCZENKO, Marian MŁYNARSKI, Jadwiga MOTZ, Mieczysław MOTZ, Ricardo OBREBSKI, Georgi PESZEW, Jan RAFALSKI, Józef RAZOWSKI, Sergiusz RIABININ, Władysław SKURATOWICZ, Jan SOKOŁOWSKI, Zdzisława STEBNICKA, Konstanty STRAWIŃSKI, Henryk SZCZEPAŃSKI, J. ŚMIEŁOWSKI, Edward ŚWIDERSKI, Grażyna TOKARCZYK, Tomasz UMIŃSKI, Elżbieta WASILUK, Stanisław WIĄCKOWSKI, Jan WITKOWSKI, J. ZIMKA, Vladimir ZOUHAR, Zbigniew ŻÓTOWSKI.

Coleoptera: R. ADAMOVIĆ, G. BAGULEANU, Pierre BASILEWSKIJ, Halina BIELAWSKA, Tomasz BOJASIŃSKI, R. BOSCH, Bożena BROŃSKA, W. CHAPIN, M. CHŪJO, L. DAWSON, Kurt DELKESKAMP, E. DERENNE, Jerzy DESSELBERGER, E. DIETRICH, Władimir DOLIN, Jan DOMINIK, H. FÜRSCHE,

Elżbieta GAJOWNIK, Claude GIRARD, Jerzy GUTOWSKI, J. GYOFFY, Adolf HORION, J. JAKUBOWSKI, Michał JOZIFOW, A. KARPIŃSKA, Grażyna KĘDZIERSKA, Weronika KORNALEWICZ, A. i J. KOT, L. KRYZHANOWSKI, K. KUNTZE, Borys MAŁKIN, J. MATEN, J. NOSKIEWICZ, F. OGER, Tadeusz PLEWKA, Janusz PLUCIŃSKI, Zygmund PNIEWSKI, Julian PODOWSKI, Maria POŁUDNIKIEWICZ, Andrzej RODZIEWICZ, Stanisław SMRECYŃSKI, Kazimierz SMULIKOWSKI, Mieczysław STACHOWIAK, L. STRANEO, Walerian STRASZEWICZ, Andrzej SZUJECKI, ŚLIWIŃSKI, Andrzej WARCHAŁOWSKI, V. WHITEHEAD, Witold WIĘZŁAK, Jan WITKOWSKI, K. WODZICKI, F. YOUNG.

Diptera: K. BROWICZ, Leszek CAIS, J. DRÓZDZ, W. DUDZIŃSKI, W. GABRYL, E. M. HERING i E. B. ROHDENDORF-HOLMANOWA, Michael E. IRWIN, M. JERBAJEWA, Krystyna KACZMARZYK, Andrzej KORYCKI, Czesław MARAŃSKI, Grażyna MOŃKO, J. MOUCHA, Anna MROCKOWSKA, Z. MYŚLIKA, Pekka NUORTEVA, Stanisław OSIĄK, Pavel PECINA, J. POPOW, Janusz ROSŁAN, N. SEDLAG, A. STACKELBERG, Władysław STROJNY, Ryszard SZADZIEWSKI, Henryk SZCZEPAŃSKI, Struzo TAKANO, J. VOCKEROTH, Zofia WEGNER, Jerzy WOJNAROWICZ, L. ZIMIN.

Heteroptera: S. MIYAMOTO, Jurij POPOV.

Hymenoptera: Thomas M. ALLOWAY, Teresa BILEWICZ-PAWIŃSKA, S. DŁUSKI, Graham ELMES, W. FABER, Henry FORMES, Stanisław KAPUŚCIŃSKI, W. KOSTOWSKI, H. KUTTER, Joanna PĘTAŁ, Wojciech PUŁAWSKI, W. SŁOWAŃSKI, Jolanta STĘPKOWSKA, Henryk SZCZEPAŃSKI.

Homoptera: Manfred ASCHE, A. EMELJANOW, Zdzisław JANCZYK, G. KNOWTON, P. LAUTERER, M. ŁOGINOWA, F. MÜLLER, S. SAKAI, Arpad SOOS, K. STRAWIŃSKI, Thierry PORION, G. SŁOWIKOWSKA, G. STYCZYŃSKA, Wilhelm WAGNER.

Lepidoptera: Andrzej KOSTROWICKI, Stanisław KRZESZKIEWICZ, Edward SOLTYS, Antoni STRZESZKOWSKI, Edward ŚWIDERSKI.

Orthoptera: A. KRZANOWSKI, H. MAGDZIŃSKA, G. PESCHEV, Władysław SKURATOWICZ, Cezary TOMASZEWSKI, Lucrecia C. DE ZOLESSI.

Załącznik 3. Pracownicy IZ PAN oraz MiIZ PAN gromadzący zbiory entomologiczne w okresie powojennym.

Appendix 3. The staff of IZ PAN and MiIZ PAN collecting insects after the World War II.

Insecta: Cezary DZIADOSZ, Stanisław FELIKSIĄK, Antoni GOLJAN, Helena JACZEWSKA, Wojciech JĘDRYCKOWSKI, Mieczysław JÓZEFIK, Aniela KOCÓWNA, Ewa KOSTROWICKA, Wiktor KULERSKI, Jerzy LINKOWSKI, Szczepan NOWAKOWSKI, Jadwiga PLISKO, Jerzy PRÓSZYŃSKI, Maria PRÓSZYŃSKA, Adolf RIEDEL, Halina ROLIK, Włodzimierz SERAFIŃSKI, Antoni STACHURSKI, Wojciech STARĘGA, Janina STEFAŃSKA, Zbigniew ŚWIRSKI, Janusz WAGNER, Grażyna WINISZEWSKA-ŚLIPIŃSKA, Kazimierz WINNIK, Jerzy WOJNAROWICZ, Krystyna ZIELIŃSKA.

Apterygota: Maria STERZYŃSKA.

Heteroptera: Ewa HAŁKA-WOJCIECHOWICZ, Tadeusz JACZEWSKI, Adam KĘDZIOREK.

Homoptera: Elżbieta CHUDZICKA, Irena DWORAKOWSKA, Antoni GAJEWSKI, Maciej S. KLIMASZEWSKI, Janusz NAST, Zofia NASTOWA, Henryk SZELEGIEWICZ, Wioletta TOMASZEWSKA.

Hymenoptera: Wojciech CZECHOWSKI, Henryk GARBARCZYK, Stanisław GŁOGOWSKI, Tomasz HUFLEJT, Eugeniusz KIERYCH, Monika MALCHER, Piotr MARCZAK, Bohdan PISARSKI, Janusz SAWONIEWICZ, Ewa SKIBIŃSKA, Włodzimierz STERZYŃSKI.

Coleoptera: Ryszard BIELAWSKI, Bolesław BURAKOWSKI, Kazimierz GALEWSKI, Dariusz IWAN, Alina GRABOWSKA, Andrzej JADWISZCZAK, Antoni KUŚKA, Józef MAKÓLSKI, Maciej MROCKOWSKI, Eligiusz NOWAKOWSKI, Andrzej SZUJECKI, Adam ŚLIPIŃSKI, Monika WĄSOWSKA, Piotr WĘGRZYNOWICZ, Katarzyna WIŚNIEWSKA.

Lepidoptera: Stanisław ADAMCZEWSKI, Andrzej S. KOSTROWICKI, Grażyna WINIARSKA.

Neopteroidea: Wiesława CZECHOWSKA.

Orthoptera: Władysław BAZYLUK, Stanisław BŁESZYŃSKI, Anna LIANA.

Diptera: Sabina BAL, Agnieszka DRABER-MOŃKO, Waldemar MIKOŁAJCZYK, Tomasz J. NOWAKOWSKI, Regina BAŃKOWSKA, Jan KRZEMIŃSKI, Ewa SIEDLAR, Przemysław TROJAN, Elżbieta WEGNER.

RECENZJE

CELARY W., 1995: *Nomadini (Hymenoptera, Apoidea, Anthophoridae)* of Poland. Monografie Fauny Polski, T. 20. Wydawnictwa ISiEZ PAN, Kraków. 264 ss.

Prezentowana pozycja jest monografią polskich gatunków pasożytniczych pszczoł z rodzaju *Nomada* SCOP. – koczownica, który na obszarze Europy obejmuje całkowicie tryb *Nomadini* w obrębie rodziny *Anthophoridae*. Ujęto w niej 49 gatunków aktualnie wykazanych na obszarze Polski. Przy porządkowaniu materiałów do monografii przejrano 3500 okazów, w tym wiele typów, z 11 muzeów europejskich. Opracowanie tych materiałów przedstawiono w dwóch częściach: ogólnej i systematycznej. W części ogólnej podano metody opisu gatunków, ich analizę zoogeograficzną i charakterystyki fenologiczne oraz omówiono historię badań trybu *Nomadini* w Europie.

W części systematycznej przedstawiono taksonomiczne charakterystyki trybu *Nomadini* i rodzaju *Nomada*, przytoczono klucz (niestety tylko!) do grup gatunków w obrębie rodzaju, a zaraz potem przedstawiono opisy i charakterystyki kolejnych 49 gatunków uporządkowane w obrębie przyjętych grup. Podany podział na grupy jest nową oryginalną propozycją autora monografii, opierającą się na kryteriach diagnostycznych w obrębie nieskorelowanych cech morfologicznych.

Każda wyodrębniona grupa gatunków posiada własny opis. Dla każdego gatunku podano synonimy, diagnozę różnicującą, obszerny opis, bionomię, rozsiadanie na świecie i wykaz polskich stanowisk zakodowanych w systemie UTM wraz z mapką. W opisie uwzględniono budowę morfologiczną wraz z pomiarami biometrycznymi, ubarwienie ciała i jego pokrycie. W bionomii podano okres pojawu form dorosłych, listę roślin pokarmowych i wykaz gatunków gospodarczych gniazdowych.

Na końcu monografii zawarto obszerną bibliografię, streszczenia (w tym polskie) oraz indeks nazw łacińskich. Tekst uzupełnia blok starannie wykonanych, oryginalnych rycin szczegółowo ilustrujących omawiane taksonomicznie ważne regiony ciała dla obu płci, takie jak: nadustek, człony czułków, pygidium, zakończenie uda tylnych nóg, a dla samców – siódmy i ósmy sternit oraz aparat kopolacyjny.

Jedynym minusem omawianej monografii jest brak klucza do oznaczania gatunków. W pewnym sensie zastępuje go kompleks cech diagnostycznych podany przy opisie każdego gatunku oraz dokładne ryciny, lecz nie zawsze jest to wygodne i skuteczne do szybkiego oznaczenia gatunku.

Ogólnie, monografia CELAREGO stanowi ważną taksonomiczną pozycję literaturową w badaniach pszczoł pasożytniczych Europy. Wagę jej podnosi szczególnie to, iż jest ona rozprawą przejrzystą porządkującą trudny taksonomicznie (duża liczba gatunków, zmienne ubarwienie) rodzaj *Nomada*.

TADEUSZ PAWLIKOWSKI, Toruń

KRÓTKIE DONIESIENIA

133. Nowe stanowisko *Omophron limbatum* (FABRICIUS, 1776) (Coleoptera, Carabidae) na Pojezierzu Pomorskim

New locality of *Omophron limbatum* (FABRICIUS, 1776) (Coleoptera, Carabidae) in Pomeranian Lake District

Omophron limbatum (FABR.) to gatunek zasiedlający piaszczyste, lekko gliniaste brzegi wód stojących lub wolno płynących. Jako silnie związany z tym biotopem, występuje lokalnie.

O. limbatum występuje w południowej i środkowej Europie, południowej Szwecji; zasiedla także północną Afrykę, Azję Mniejszą, sięgając aż po Kaukaz i Syberię. W Polsce został wykazany z ok. 19 krain (BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1973: Katalog Fauny Polski, XXIII, 2: 1–233). Ostatnio stwierdziłem występowanie *O. limbatum* w zachodniej części Pojezierza Pomorskiego, na terenie Nadl. Rokita (RDLP Szczecin):

– powstałe po zalaniu odkrywki wapna jezioro, ad Czarnogłowy, UTM-VV95; 15 VII 1995., 1 ex., leg. P. SIENKIEWICZ.

Okaz został znaleziony pod wyrzuconymi przez wodę szczątkami roślinnymi u podstaw stromego brzegu wyrobiska.

Omophron limbatum jest gatunkiem stanowiącym ogniwo pośrednie między rodziną *Dytiscidae* i *Carabidae*, do której jest zaliczany.

Materiał dowodowy znajduje się w zbiorze autora.

PAWEŁ SIENKIEWICZ, Poznań

134. *Leptusa (Megacolypisalia) laevicauda* SCHEERPELTZ, 1958 (*Coleoptera*, *Staphylinidae*), drugie pewne stanowisko z Polski

Leptusa (Megacolypisalia) laevicauda SCHEERPELTZ, 1958 (*Coleoptera*, *Staphylinidae*), the second record from Poland

– Sudety Zachodnie. Góry Stołowe, Szczeliniec Wielki, „Piekiefko”, 13 V 1995, 1 samiec, leg. R. J. POMORSKI; wypłoszony w aparacie Tullgrena z mchu pobranego z półki skalnej.

Rodzaj *Leptusa* KRAATZ, 1856 (niekiedy traktowany za podrodzaj *Sipalia* MULSANT et REY, 1853) uchodził do niedawna za jeden z najtrudniejszych w praktyce taksonomicznej rodzajów kusakowatych. Związane jest to z dużą liczbą taksonów – ok. 315 gatunków i 75 podgatunków, jednorodnością morfologiczną i skłonnością do tworzenia lokalnych gatunków i ras, zwłaszcza w rejonach górskich. Te trudności spowodowały zamęt nomenklatoryczny i taksonomiczny, co dobrze widać na przykładzie popularnego dzieła „Die Käfer Mitteleuropas”, w którym cztery gatunki podano pod nazwą *in litteris*, a we wstępie zaznaczono, że w kluczu umieszczono prawdopodobnie tylko 50% gatunków występujących w Europie Środkowej. Trudu zrewidowania tego niezwykle kłopotliwego rodzaju podjął się włoski entomolog Roberto PACE, który od roku 1975 opublikował liczne przyczynki taksonomiczne, a w 1989 wydał jego przepiękną monografię. Dzięki rewizji typów opisowych i licznych okazów z całego świata ustalił on synonymikę i zakres taksonomiczny wszystkich form. Pozwoliło mi to ustosunkować się do wcześniejszych danych dotyczących gatunków sudeckich, a wykazywanych z Polski. BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA (1981: Katalog Fauny Polski, XXIII, 8: 1–330) wymieniają z Sudetów trzy krótkopokrywowe gatunki (pod nazwą rodzajową *Sipalia*): *L. flavicornis* BRANCSIK, 1874, *L. sudetica* LOKAY, 1900 i *L. brancsiki* LOHSE, 1974 – ten ostatni gatunek został w rzeczywistości opisany przez SMETANĘ w roku 1973. W świetle monografii PACE (1980) można zanotować następujące uwagi co do występowania tych gatunków w Polsce:

L. flavicornis – jest to prawdopodobnie najpospolitszy górski gatunek, posiadam okazy z Gór Stołowych w Sudetach Zachodnich i Masywu Śnieżnika w Sudetach Wschodnich. Prócz Sudetów gatunek ten był wykazywany z Beskidu Zachodniego, Wschodniego i Tatr, ale w kolekcjach europejskich często pod tą nazwą znajduje się *L. laevicauda* SCH., a także *L. sudetica*.

L. sudetica – gatunek podawany z Sudetów i Beskidu Zachodniego (Babia Góra) prawdopodobnie na podstawie błędnie oznaczonych okazów *L. flavicornis* (w serii typowej znajdują się okazy obu gatunków). Prawdziwa *L. sudetica* występuje głównie w Alpach, Karpatach Wschodnich i Południowych, Siedmiogrodzie, a w Sudetach notowana była tylko z Pradziada. Istnieje pewne prawdopodobieństwo znalezienia jej w Sudetach Wschodnich.

L. brancsiki – jest synonimem *L. laevicauda* SCHEERPELTZ, 1958. Autorzy Katalogu Fauny Polski notują ten gatunek ogólnikowo z Karpatów, Sudetów i Beskidów odnosząc te dane do terenów Czech i Słowacji. Pierwsze pewne stanowisko z Polski podał SMOLEŃSKI (1995: Wiad. Entomol., 14, 3: 133–134). Stanowisko z Gór Stołowych jest więc drugim pewnym z terenu Polski. *L. laevicauda* jest szeroko rozsielony w Alpach, Sudetach i Karpatach, a także w górach Bułgarii, lecz z uwagi na podziemny tryb życia jest rzadko łowiony. W kolekcjach odnajdywano ten gatunek również pod nazwą *L. flavicornis*.

LECH BOROWIEC, Wrocław

135. Nowe stanowiska rzadkich gatunków *Cerambycidae* (*Coleoptera*) w Puszczy KozienickiejNew records of rare species of *Cerambycidae* (*Coleoptera*) in Kozienice Forest

Obszar Puszczy Kozienickiej został przez autorów Katalogu Fauny Polskiej zaliczony do Mazowsza, a południowa granica tej puszczy jest jednocześnie granicą krainy. Kompleksy leśne, mimo zmian wywołanych działalnością człowieka, zachowały tu częściowo charakter bardziej naturalny niż większość lasów tego regionu. Środowiska przyrodnicze puszczy są tym bardziej interesujące, że przecinają się na tym terenie zasięgi jodły, buka i jaworu, a także występuje tu wiele roślin górskich. Wyodrębniono nawet odrębną jednostkę geobotaniczną: Region Radomsko-Kozienicki z charakterystycznym zespołem jedlin. Mimo specyficznego, zróżnicowanego środowiska, teren puszczy nie został jeszcze należycie zbadany pod względem entomofauny. Na szczególną uwagę wśród zebranych przez autorów w ostatnich latach gatunków chrząszczy z rodziny kózkowatych zasługują:

Anastrangalia dubia (SCOP.)

- Rezerwat „Jedlnia” k. Jedlni (UTM-EC20), 22 VI 1992, 1 ♂, na kwiatach z rodziny baldaszkowatych.

Gatunek związany z jodłą, w górach lokalnie występujący masowo. Nie podawany dotąd z Puszczy Kozienickiej i w ogóle z Mazowsza.

Semanotus undatus (L.)

- Rezerwat „Załamanek” k. Pionek (UTM - EC30), 4 III 1995, 1 ex. w kolebce poczwarkowej w pniu jodły.

Chrząszcz rzadki w Polsce, wykazany dotąd z kilku zaledwie stanowisk. Podana lokalizacja jest pierwszym pewnym stanowiskiem na terenie Niziny Mazowieckiej, bowiem doniesienie HILDTA (1917) z okolic Warszawy zostało przez BURAKOWSKIEGO i NOWAKOWSKIEGO (1981) zakwestionowane.

Oplosia fennica (PAYK.)

- Jedlnia Kościelna (UTM - EC20), 3 XI 1994, 4 exx. wyhodowano z larw znalezionych w zbutwiałej gałęzi lipy.

Gatunek bardzo rzadko znajdowany jako imago, prawdopodobnie ze względu na skryty tryb życia.

Pogonocherus ovatus (GOEZE)

- Rezerwat „Załamanek” k. Pionek (UTM - EC30), 22 I 1995, 1 ex., pod korą uschniętej jodły.

Bardzo rzadki gatunek o niedostatecznie poznanej biologii, często mylony z pokrewnym *P. decoratus*. Najbliższe znane stanowiska to Góry Świętokrzyskie i okolice Puław.

Acanthocinus reticulatus (RAZOUIM)

- Okolice rezerwatu „Załamanek” k. Pionek (UTM - EC30), 22 I 1995, 1 ex., pod korą jodły.

Dość rzadki monofag jodły. W Puszczy Kozienickiej osiąga północną granicę zasięgu. Wykazywany już wcześniej z omawianego terenu.

Oberea linearis (L.)

– Rajec Poduchowny (UTM – EC20), 15 VI 1994, 2 exx., na liściach leszczyny.

Wbrew powszechnej opinii jest to gatunek rzadki w Polsce, nie wykazywany z omawianego terenu.

Okazy znajdują się w kolekcjach autorów. Oznaczenia *A. dubia* i *P. ovatus* sprawdził J. M. GUTOWSKI – dziękujemy.

Znalezienie wymienionych gatunków świadczy o potencjalnie bogatej entomofaunie Puszczy Kozienickiej.

MAREK MIŁKOWSKI, Radom
PAWEŁ GÓRSKI, Warszawa

136. *Amara (Bradytus) apricaria* (PAYKULL) i *Salpingus (Salpingus) ater* (PAYKULL) (Coleoptera: Carabidae, Salpingidae) – nowe dla Puszczy Białowieskiej gatunki chrząszczy

Amara (Bradytus) apricaria (PAYKULL) i *Salpingus (Salpingus) ater* (PAYKULL) (Coleoptera: Carabidae, Salpingidae) – species new to the Białowieża Primeval Forest

Amara apricaria (PAYK.) to szeroko rozmieszczony gatunek okołobiegunowy. Rozprzestrzeniony jest w całej Europie aż do najdalszych krańców północnych, notowany ponadto z Kaukazu i zachodniej części Azji. Występuje prawdopodobnie w całej Polsce prócz wysokich gór. Dotychczas stwierdzono jego występowanie w 17 krainach zoogeograficznych (BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1974: Katalog Fauny Polski, XXIII, 3). Preferuje otwarte tereny na glebach suchych, rzadziej lekko wilgotnych i ocienionych. Nowy gatunek dla Puszczy Białowieskiej:

– Białowieża (UTM FD94), 13 VI 1994, 1 ex., leg. A. LASOŃ (det. T. WOJAS), stara żwirownia, stanowisko o charakterze kserotermicznym.

Salpingus ater (PAYK.) to gatunek eurosberyjski, rozprzestrzeniony od Wysp Brytyjskich po Syberię i od południowych prowincji Fennoskandii po Francję i Włochy, notowany ponadto z Ameryki Północnej. Wszędzie znajdowany rzadko i przeważnie pojedynczo. W Polsce wykazany z nielicznych stanowisk w kilku krainach, przy czym większość doniesień pochodzi sprzed kilkudziesięciu lat (BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1987: Katalog Fauny Polski, XXIII, 14). Biologia jest bardzo słabo poznana. Nowy gatunek dla Puszczy Białowieskiej:

– Hajnówka (FD74), 25 VI 1994, 2 exx., leg. A. LASOŃ (det. T. WOJAS), pod odstającą korą świeżo ściętej (mechaniczne uszkodzenie) dłużycy osiki *Populus tremula* L.

Materiał dowodowy znajduje się w kolekcji A. LASONIA.

ANDRZEJ LASOŃ, Białystok
TADEUSZ WOJAS, Kraków

137. Nowe stanowiska *Hydraecia ultima* HOLST (*Lepidoptera, Noctuidae*) w Polsce

New localities of *Hydraecia ultima* HOLST (*Lepidoptera, Noctuidae*) in Poland

Hydraecia ultima HOLST, gatunek o zasięgu euroszyberyjskim, uznawany jest za jednego z rzadszych przedstawicieli sówkowatych w środkowej Europie. Związane jest to z jednej strony z występowaniem omawianego gatunku w tym rejonie na granicy zasięgu, a z drugiej strony z jego podobieństwem do *Hydraecia micacea* (Esp.), gatunku pospolicie występującego w całej Europie.

W Polsce *H. ultima* dotychczas wykazany był jedynie z: Bieszczadów i Pogórza Przemyskiego, Górnego Śląska, Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, Wyżyny Lubelskiej oraz Poniądzia.

Poniżej przedstawiono kolejne stanowiska omawianego gatunku:

- Puszcza Augustowska: Rygol UTM-FE57, 28 VII 1989, 1 ex. leg. J. NOWACKI,
- Roztocze: Hrebennie FA87, 21 VII 1988, 1 ex.; Rybakówka k. Zwierzyńca FB40, 21–22 VII 1987, 2 ex., 20–25 VIII 1987, 2 ex., wszystkie leg. J. NOWACKI,
- Wyżyna Lubelska: Przybysławice EB99, 20–23 IX 1985, 2 ex. leg. K. PAŁKA.

Stanowisko w Rygoli jest pierwszym stwierdzeniem *H. ultima* na terenie Puszczy Augustowskiej, a stanowiska w Hrebennem i Rybakówce są pierwszymi stanowiskami tego gatunku na Roztoczu.

JANUSZ NOWACKI, Poznań

138. Nowe stanowisko *Hyperoscelis eximia* (BOHEM.) (*Diptera, Canthyloscelidae*) w Polsce

A new locality of *Hyperoscelis eximia* (BOHEM.) (*Diptera, Canthyloscelidae*) in Poland

Hyperoscelis eximia jest bardzo rzadkim gatunkiem muchówek nitkorogich (*Diptera, Nematocera*). Opisany i znany z Laponii, przez ponad sto lat nie był wykazywany, mimo iż jest to gatunek o tak charakterystycznym wyglądzie, że rzuciłby się w oczy każdemu dipterologowi. Od końca lat sześćdziesiątych naszego stulecia informacje o nim stają się coraz częstsze. Znalaziono go w Rosji (okolice Moskwy i Jarosława, Kraj Nadmorski), na Morawach, w Szwajcarii i Niemczech. Z Polski podawali go dotąd KLASA (1991: *Annls Upper Siles. Mus., Entomol.*, 2: 217–220) i MIKOŁAJCZYK (1993: *Pol. Pismo Ent.*, 62: 289–290). Z reguły spotykano tylko pojedyncze osobniki tego gatunku.

W materiałach zebranych w trakcie pięcioletnich badań fauny Gór Świętokrzyskich znalazłem kolejny okaz *H. eximia*:

- Świętokrzyski Park Narodowy, rez. Czarny Las, 25 V 1984, 1 ♂, leg. et det. W. MIKOŁAJCZYK.

Osobnik pochodzi z próby czerpakowej pobranej z warstw runa, krzewów i z wykrotów, w określonym pod względem fitosocjologicznym zbiorowisku grądu typowego – *Tilio-Carpinetum typicum* z udziałem jodły *Abies alba* MILL. Okaz ten jest przechowywany na sucho w zbiorach Muzeum i Instytutu Zoologii PAN w Warszawie.

Wszystkie egzemplarze tego gatunku (5 ♂♂, 1 ♀) złowiono w Polsce w maju i z jednym wyjątkiem pochodzą bądź z buczyn, bądź z grądów położonych w ścisłych rezerwach Parków Narodowych: Ojcowskiego, Roztoczańskiego, Świętokrzyskiego. Byłoby to potwierdzeniem wniosku KLASY, że *H. eximia* jest gatunkiem związanym z lasami nie zagospodarowanymi, gdzie przede wszystkim larwy, żyjące w rozkładającym się drewnie, znajdują dogodne warunki bytowania.

WALDEMAR MIKOŁAJCZYK, Warszawa

Z głębokim żalem zawiadamiamy, że w dniu 23 listopada 1995 roku
zmarł

ANDRZEJ PIERZYŃSKI

długoletni członek Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, znawca i kolekcjoner motyli tropikalnych, wnikliwy i wrażliwy obserwator przyrody.

Był kapitanem Żeglugi Wielkiej, komandorem porucznikiem rezerwy, obrońcą Helu, jeńcem Oflagu II-C Woldenberg, odznaczonym Krzyżem Walecznych, medalem „Za udział w Wojnie Obronnej 1939”, odznaczeniami „Zasłużony Pracownik Morza”, „Zasłużony Ziemi Gdańskiej”, „Zasłużony dla Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej”.

Pochowany został na Cmentarzu Parafialnym na Oksywiu w Gdyni.

Cześć Jego Pamięci

Zarząd Oddziału Gdańskiego PTE

● Piśmiennictwo do artykułów należy dołączyć na oddzielnej stronie. Powinno ono dotyczyć tylko pozycji cytowanych w tekście i być zestawione według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, miejsca wydania, (w przypadku wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami), tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony. Np.

MARCINKOWSKI H., 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. Pismo Ent., **54**: 229-230.

BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1985: Chrząszcze *Coleoptera* – *Buprestoidea*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **10**: 1-401.

Przy wydawnictwach zwartych należy podać ponadto nazwę instytucji wydawniczej z jej siedzibą. Np. JURA C. (red.), 1988: *Biologia rozwoju owadów*. PWN, Warszawa. 250 ss.

● Transliterację z alfabetów nielacińskich należy przeprowadzać według Polskiej Normy.

● Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii, a w treści tychże prac zaprezentować pozostałą, entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

● W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w pracy, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

● Zaleca się:

- podawanie elementów daty w kolejności – dzień, miesiąc, rok, przy czym miesiące należy oznaczać słownie lub liczbami rzymskimi;
- podawanie przy nazwach stanowisk, oznaczeń według siatki UTM;
- nie stosowanie w maszynopisach ukośnej kreski w zamian za nawias okrągły.

● W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu merytorycznego, artykuły przed przyjęciem do druku będą przedstawiane do zaopiniowania specjalistom z odpowiedniej dziedziny. Nadsyłanie do „Wiadomości Entomologicznych” artykułów o identycznej treści jak wysyłane do publikacji w innych czasopismach jest – rzecz jasna – niedopuszczalne.

● Materiały do druku prosimy przysyłać na adres Redakcji. Do przesłanych materiałów należy dołączyć: adres korespondencyjny z telefonem oraz kserokopię dowodu uiszczenia opłat statutowych PTE za rok bieżący (lub inny dokument potwierdzający ich uiszczenie). Pierwszeństwo druku, przy dużej ilości nadsyłanych prac, mają prenumeratorzy „Wiadomości Entomologicznych”.

● Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbitków. Autorzy doniesień naukowych, komunikatów, sprawozdań i materiałów kronikarskich otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji, polemik, sprostowań itp. nadbitków nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Za treść ogłoszeń i reklam Redakcja nie odpowiada. W ogłoszeniach drobnych opłata wynosi 1.000,- zł od znaku, natomiast opłata za reklamy ustalana jest każdorazowo na drodze umowy między reklamującym a Redakcją. Członkom rzeczywistym i wspierającym Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

WARUNKI PRENUMERATY – SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób fizycznych nie będących członkami PTEnt. oraz osób prawnych prowadzi Biblioteka Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław. Wpłaty na rok 1995, w wysokości 100 tys. zł., przyjmowane są na konto:

B.H.K. SA o/Wrocław
nr 489209-1179-132

- Zamówienia hurtowe prosimy kierować na adres Redakcji. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udzielamy 20% rabatu.
- Prenumeratę dla członków PTEnt., z 20% zniżką, przyjmuje Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego (ZG PTEnt., ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław, B.H.K. SA o/Wrocław nr 489209-1179-132)
- Sprzedaż pojedynczych numerów oraz subskrypcję na stałą dostawę prowadzą Oddziały ORPAN na terenie całego kraju.

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be adressed:
Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Oddział w Poznaniu, Dąbrowskiego
159,

60-594 Poznań, Poland. Our account:

No. 63513-2596-132

is placed in:

PKO Bank Państwowy, I O/Poznań, Poland.

Price (1995): institutional – 30 USD, personal – 20 USD, single fascicles
– 10 USD each.